

RØDE FANE

Nr. 2-85 Kr. 26,-

Tidsskrift for kommunistisk teori og debatt

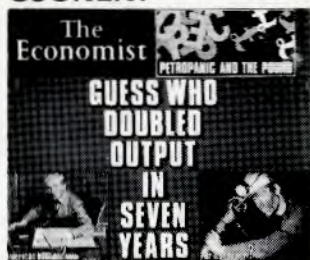
ER SOSIALISMEN
MEST FOR
MENN?

FOLKEKRIGEN
MOT MARCOS

KVINNER

GJETT HVEM SOM DOBLET PRODUKSJONEN?

«Economist» har en gjet-tekonkurranse på forsida i et nummer fra begynnelsen av februar i år.

— Hvem doblet produktiviteten på sju år? En amerikanske bankmann, en britisk gruvearbeider, en kinesisk bonde, eller en japansk bilarbeider? Og det kanskje noe overraskende svaret det engelske finansbladet gir, er: — den kinesiske bonden. Bønder i Kina har økt sin hveteproduksjon med gjennomsnittlig 12 prosent i året de siste sju åra. Economist mener at dette viser at veien å gå for de fattigste landa ikke er store vanningsanlegg og store sammenslåtte bruk. Nøkkelen til økt landbruksproduktivitet ligger hos småbøndene. Det er kanskje noe i dette. Det er hvert fall hevet over enhver tvil at nøkkelen til framgang for landa i den tredje verden ligger i å øke produktiviteten i jordbruket.

KINAS RØDE FANE

De fleste er kanskje ikke klar over at Røde Fane utgis i Kina. KKP's teoretiske organ heter nemlig også Røde Fane. Hvem som fant på navnet først kan man selvsagt spekulere

på. I følge et nylig utkommet nummer har vårt «søsterorgan» tatt et durabelig oppgjør med dogmatismen. Røde Fane (Kinas altså) skriver:

— Marxismen må marsjere i takt med tiden. I marxismen må vi skjelne klart mellom det som fortsatt er anvendelig og det som ikke er det — holde fast ved det ene og utvikle det andre. De marxistiske doktriner eigner seg bedre til studium av kapitalismen enn til å bygge sosialismen, mener Røde Fane. Videre skriver Røde Fane at Maos tanke om å rasere det gamle før oppbygging av det nye var en stor feil.

— Kinas mål er ikke klassekamp, men økonomisk modernisering. Og til slutt: — Maos idé er hverken holdbar som allmenngyldig lov eller vitenskapelig teori. — Om vi skulle kopiere de marxistiske doktriner, ville det være som å skjære til foten for å få den til passe i støvelen.

LUKKET KONVOLUTT

Røde Fane har nå gått over til å sende ut bladet uten konvolutt. Men de som ønsker å få tidsskriftet tilsendt i nøytral lukket konvolutt kan fremdeles få det. Skriv eller ring til: Røde Fanes distribusjon, Boks 83, Bryn, 0611 Oslo 6, Tlf. 02/64 93 20

DEAD-LINE FOR RØDE FANE 1985

NR. 3 — 4/3
NR. 4 — 6/5
NR. 5 — 5/8
NR. 6 — 23/9

Forsidebildet: SAMFOTO

VÆR UTÅLMODIG MENNESKE!

LANGSOMT blir allting til.

Skapelsen varer evig.

Mørket ble lys og lyset ild,

og mennesket våknet en dag og sa:

Jeg vil.

Langsamt blir allting til.

Langsamt seiler vår jord mot en ukjent havn.

Ingen kan måle vår fremtid, og ingen kan gi den navn.

Men dette vet vi, at vi er med på å skape det evige livet, skape det ondt eller godt.

Vi vil ikke tape.

Vi vil ikke miste den ilden vi engang har fått.

Mange var veiene. Det bar galt av sted.

Styrken ble makt, og makten vold. Og mennesker trampet hverandre ned.

Men alltid var drømmen den aller ytterste virkelighet.

Langsamt blir allting til.

Det haster, det haster. Det kan gå galt igjen.

Hva er det vi vil?

Drømmer og utopier sier de kloke menn,

de som er kalde av hjertet. Hør ikke på dem lenger!

Livet er ikke bare hus og mat og penger.

Vi er bestandig på vei, bestandig et stykke lenger, alltid på vei mot menneskehetens seier eller nederlag.

Det haster, det haster idag!

Vær utålmodig, menneske! Sett dine egne spor!

Det gjelder vårt evige, korte liv. Det gjelder vår jord.

Inger Hagerup

RØDE FANE

INNHOOLD

Klipp og kommentarer	s. 2
Innhold	s. 3

LEDER:

Er det dit vi vil?	s. 4
--------------------------	------

KVINNER OG FAMILIEN:

Familiens lune rede, av Kjersti Ericsson	s. 5
--	------

Sosialismen mest for menn?,	
-----------------------------	--

av Jorun Gulbrandsen	s. 16
----------------------------	-------

Homofile og familien,

av Jorun Gulbrandsen	s. 18
----------------------------	-------

Dagens familiepolitikk,

av Jorun Gulbrandsen	s. 20
----------------------------	-------

Sosialisme og kollektiv,

av Åge Eitungjerde	s. 22
--------------------------	-------

Verdiproduksjon i familien,

av Kvinner & Kapitalen-gruppa	s. 30
-------------------------------------	-------

FILIPPINENE:

Folkekrig på Filippinene,	
---------------------------	--

av Per Gunnar Gabrielsen	s. 32
--------------------------------	-------

DEBATT:

Underutvikling, av Benni Bundsgaard	s. 38
---	-------

Utrolig!, av Torstein Tranøy	s. 40
------------------------------------	-------

Spørsmål om historieoppfatninga,

av Håkon Grimstad, Lars Simonsen	
----------------------------------	--

og Bjørgulv Braanen	s. 42
---------------------------	-------

GAMLE NUMRE AV RØDE FANE 1979 — 1984	S. 50
---	-------

FAMILIENS LUNE REDE

Røde Fane er denne gangen viet kvinnekampen. I en rekke artikler tar vi opp kampen for kvinnefrigjøring — både under kapitalismen og sosialismen. Diskusjonen om å oppløse familien står sentralt i de fleste artiklene. Spørsmålet om familien er svært allsidig og omfattende. Det strekker seg fra nasjonal-økonomien til kjærlighetslivet.

Side 5

GERILJAKRIG

Per Gunnar Gabrielsen har vært på Filippinene. På bakgrunn av denne reisen tar han opp diskusjonen om hvordan folkekrigen føres i dette landet. Han mener disse spørsmåla også har stor betydning hvis Norge skulle bli okkupert.

Side 32

HISTORISK MATERIALISME

Diskusjonen om den materialistiske historieoppfatninga fortsetter. Håkon Grimstad, Lars Simonsen og Bjørgulv Braanen svarer i dette nummer på en kritikk som var reist mot deres syn i forrige nummer av Røde Fane. Det viktigste stridsspørsmålet er fremdeles hvordan kapitalismen oppsto i Vest-Europa.

Side 42

RØDE FANE

Utgitt av
Arbeidernes Kommunistparti
(marxist-leninistene)

Nr. 2 — 1985 — 13. årg.

ABONNEMENT: 145 kr. pr. år

Bestill fra:
Røde Fanes distribusjon,
Boka 83 Bryn, Oslo 6.

ISSN 0332-7892

Adresse redaksjonen:
Postboks 6875
St. Olavs plass
0130 Oslo 1
Postgiro nr. 2 20 84 78.
Telefon: (02) 11 45 73

Redaktør og ansvarlig utgiver:
Bjørgulv Braanen.
Trykt hos A/S Duplstrykk

ER DET DIT VI VIL?

Da Klaus Hagerup ble spurt av Dagbladet om hvorfor han ikke tar avstand fra sin bakgrunn i AKP, svarte han: — Jeg er stolt av den. Virkelig. Alle gjør tabber, javel, men om jeg ser på tabbene mine i den tiårs-perioden fra jeg ble fiska opp på Casino, og sammenlikner med de tabbene jeg sannsynligvis ville ha begått om jeg ikke hadde blitt med i AKP — da foretrekker jeg det første.

Og det var mange intellektuelle — men også arbeidere og ungdom — som slutta seg til ml-bevegelsen i 70-åra. Det var mange som ønska å stille seg i folkets tjeneste. I 1985 er det mange som ikke får så mye ut av dette med «i folkets tjeneste». Det går i steden et stille tog tilbake til Casino. Men er det dit vi vil?

Det finnes sjølsagt argumenter motå være med i ml-bevegelsen. Det er mere slitsomt, mindre akseptert og det kan kreve tid. Og AKP gjør feil. Ting blir tackla stivt. Folks ressurser blir ikke ivaretatt godt nok. Det har vært mange som opp gjennom åra har blitt eitrande forbanna og følt at ledelsen har «betong i øra», som Bjørn Nilsen formulerte det.

Men hva så? De som blir med i ml-bevegelsen gjør jo ikke det fordi det venter å finne et ufeilbarlig parti, med en ufeilbarlig ledelse. De som har valgt å bli med i AKP har gjort det fordi de i store trekk er enige om de politiske kampsakene og målsettingene.

☐ Vi synes dette partiet er verdt å kjempe for fordi det

står i opposisjon til det norske «establishment». Det lengste annen opposisjon kan strekke seg til er å foretrekke Gro framfor Kåre.

☐ Vi sloss for dette partiet fordi det solidariserer seg med folkemassene i den tredje verden.

☐ Vi er villig til å ofre tid, tanker og arbeidskraft for dette partiet fordi det kjemper for et samfunn der ressursene fordeles etter behov — ikke etter fortjeneste og makt-elitenes prioriteringer.

☐ Vi vil at dette partiet skal få flere medlemmer fordi det har en lang og fin tradisjon i å støtte arbeidsfolk i kamp for sine interesser.

☐ Vi veit at AKP er et parti som støtter folket mot maktthaverne. Et parti som stiller spørsmål ved oppleste og vedtatte sannheter i det Høyre-styrte, sosialdemokratiske Norge.

☐ AKP er den kritiske røsten, som hvis den hadde forstumma, hadde gjort jobben så mye lettere for de norske maktthaverne.

Noen sier, til tross for at de er enige så langt, at det er mulig å kjempe like godt for folkets interesser uten å være med i AKP. Men det er en sannhet med modifikasjoner. All erfaring viser at hvis det ikke finnes et politisk *kraftsenter* blir arbeidet for pro-

gressive kampsaker så mye vanskeligere, og mye mer tilfeldig.

Det er et sørgelig, og politisk reaksjonært tog som nå er på vei tilbake til Casino. Det skrises og skråles om «oppgjør med 70-åra» og andre moteriktige melodier. Men er det dit vi vil?

KVINNER

Røde Fane retter søke-lyset mot kvinnes rolle som omsorgs-personer i det kapitalistiske samfunnet. Familien er ikke bare det varme, lune redet som Kristelig Folkeparti vil ha det til. Kjersti Ericsson skriver om «hvorfor kvinner blir kvinner?» Gjennom flere konkrete eksempler viser hun hvordan menn og kvinner blir to helt ulike mennesketyper — oppdratt til å fylle forskjellige funksjoner i samfunnet. Hovedartikkelen i dette nummeret ble holdt som innledning på AKPs sommerleire ifjor.

Jorun Gulbrandsen stiller i en annen artikkel spørsmålet om kommunister i sine idéer om sosialismen har tenkt at arbeidsdelinga mellom kjønnene skal være omtrent som idag. — Er sosialismen mest for menn?, spør hun.

Åge Eitungjerde diskuterer hvordan det er mulig å skape et sosialistisk samfunn fritt for kjønnsundertrykking.

BLA OM

I FAMILIENS LUNE REDE?

Familien er ikke et lunt lite rede der medlemmene kan kose seg med hverandre og den harde, kalde omverdenen ikke trenger inn. Familien er en samfunnsmessig institusjon, med viktige økonomiske og ideologiske oppgaver for det kapitalistiske systemet.

Av Kjersti Ericsson

La oss se litt på hvordan familien er integrert i det kapitalistiske systemets økonomi:

Tidsnyttingsundersøkelsen i 1972 beregnet at antall timer som ble brukt til arbeid i hjemmet var 1/5 mer enn det som ble brukt på inntektsgivende arbeid. Dette arbeidet ble i all hovedsak gjort av kvinnene. Gjennomsnittlig gjorde kvinnene 5,6 timers arbeid i hjemmet pr. dag, mennene 2,2. Kvinners ulønnete omsorgsarbeid alene utgjorde på dette tidspunktet 476 000 årsverk, mer enn det samla antall årsverk i industrien i Norge. Dersom alt arbeid som ble gjort i familien, både av kvinner og menn, skulle betales med den prisen det tilsvarende arbeid

det betales med på arbeidsmarkedet, ville det kosta 51,4 milliarder kroner. Dette tilsvarer 69 prosent av nettonasjonalproduktet. Kvinnene står for 37,7 milliarder av dette beløpet.

Siden 1971 er arbeidet i familien gått noe ned, men ikke mye. En ny undersøkelse i 1981 viste at kvinners arbeid i familien hadde gått ned til 4,8 timer pr. dag, mennenes hadde gått litt opp til 2,4 timer. Men fortsatt er det en klar skeivhet mellom kvinner og menn, og fortsatt er det en svær andel av samfunnets samla arbeid som utføres privat organisert og ulønna i familien. Dersom dette arbeidet skulle organiseres samfunnsmessig, måtte det i all hovedsak skje på ikke profittgivende basis, slik som skoler, helsevesen, daghem osv. i dag. Det ville måtte bety en enorm vekst i de offentlige budsjettene. Borgerskapet er i steden nødt til

å investere der de får størst mulig profit. Og det skjer ikke på dette området.

Privat forsørgelsessystem

Den andre viktige sida ved familien er at den er et privat forsørgelses-system. Forsørgelsesplikten mellom ektefeller er fastlagt i Lov om ektefellers formuesforhold. Der heter det: «Mann og hustru plikter gjennom tilskudd av penger, gjennom virksomhet i hjemmet eller på annen måte å bidra hver etter sin evne, til å skaffe familien det underhold som efter ektefellenes kår og stilling må anses passende. Til underholdet regnes det som kreves til det felles hushold og oppfostring av barnene, samt til å tilfredsstille hver ektefelles særlige tarv.»

Premisset om familien som privat forsørgelsessystem gjennomsyrrer arbeidsmarkedet. Vi vet at kvinnelønnene gjennomgående er lavere enn mannlønnene. Verdien av arbeidskrafta bestemmes av den samfunnsmessig nødvendige tida som går med til å produsere det arbeideren trenger til sitt livsopphold, og til å forsørge og oppdra nye arbeidere (barn). Premisset om familien som forsørgelsessystem, gjør at noen arbeidstakere framstår på arbeidsmarkedet som «forsørgere», andre ikke. De som framstår som «forsørgere», er mennene. Kvinner som jobber er enten enslige (ikke forsørgere) eller delvis forsørge av mannen, og bidrar bare til familiens underhold som *tilleggsarbeidskraft*. Lønna til «hovedarbeidskrafta» og «tilleggsarbeidskrafta» skal til sammen gi nok penger til å holde familienheten i live.

Tidligere kom disse premissene til uttrykk ved systematiske forskjeller i lønn for likt arbeid, etter som det var kvinner eller menn som utførte det. Omkring 1914 hadde f.eks. mannlige pleiere på et sinnsykeasyl 500 kroner året, kvinnelige pleiere bare 300 kroner. Når kvinnene begynte å få innpass i skolen i andre halvdel av forrige århundre, måtte de ofte nøye seg med halvparten av den lønna mannlige lærere fikk. Så seint som i 1920-åra fikk ugifte lærerinner husleiebidrag som en del av lønna, men mista det når de gifta seg — for da var de jo «forsørge».

Hvilke gifte kvinner kjenner ikke igjen følelsen av å drukne i husarbeid.

Kvinnelønninger

Rester av dette finnes fortsatt. Men sjøl om kampen for lik lønn for likt arbeid har vunnet en viss framgang, så har ikke dette endra på det grunnleggende: at kvinners arbeidskraft er mindre verdt enn menns. Yrker der kvinner dominerer, er systematisk lavere betalt enn yrker der menn dominerer, sjøl om det ikke skulle være noe i arbeidets art som tilsa en sånn forskjell. Kvinnenes lavere lønninger har sjølsagt sammenheng med andre ting og så: Kvinner har gjennomgående mindre organisasjonsstyrke og ofte lavere utdanning enn menn. Men den grunnleggende forskjellen kan ikke forklares ut fra slike forhold. Posisjonen som tilleggsarbeidskraft i familien, som ikke-forsørger, er det avgjørende. Den lave betalinga kvinner får for arbeidet sitt, gjør at de ikke fullt ut blir økonomisk sjølstendige personer sjøl om de har betalt arbeid.

Premisset om familien som privat forsørgelsessystem går også igjen i trygde-systemet. Trygdeytelser skal være erstatning for lønn, i stor grad. Det betyr at den som har en sterk tilknytning til arbeidsmarkedet: Høy lønn, lang ansiennitet, kommer best ut. Kvinner, som ofte går ut og inn av arbeidslivet, jobber deltid, har lav lønn, opparbeider langt svakere trygderettigheter. Aller verst stilt er den hjemmarbeidende husmora. Tidligere var hun ikke engang sjølstendig trygde-medlem, men «biperson» eller «familie-medlem». Ektepar-pensjonen ble utbetalt til mannen. Da folketryktdloven ble iverksatt i 1971, ble hun en egen person og fikk alderspensjonen utbetalt til seg. Men hun er minstepensjonist, og har ingen rett til å tjene opp tilleggspoeng. Før hun når aldersgrensa, har hun verken rett til sykepenger eller arbeidsledighetsstrygd eller barselspenger (bare en kontantstønad). Når mannen aldersgrensa før henne, får han pensjon med «forsørgertillegg» som blir utbetalt til han. Nesten 50 000 alders- og uførepensjonerte menn fikk forsørgertillegg for sine koner i 1978, mens bare 400 kvinner fikk forsørgertillegg for sine menn.

Gratisarbeid

At samfunnet er organisert i familier der kvinnene gjør en masse gratis arbeid, bi-

drar dessuten til å senke verdien på *mannens* arbeidskraft. Før i tida ble det argumentert med at kvinnene kunne klare seg med en god del mindre lønn en mannen fordi hun selv var i stand til å stelle sitt eget hus, reparere klær og lage mat. En mann måtte alltid ha hjelp til alt husarbeid. Kvinnenes gratis arbeid for seg sjøl gjorde altså at hennes arbeidskraft var mindre verdt enn mannens, som kanskje måtte leie seg ei hushjelp.

De fleste menn leier imidlertid ikke hushjelp. De har ei kone som gjør jobben gratis. Om alt det arbeidet som kvinnene gjør gratis i hjemmet — matlaging, rengjøring, barneomsorg, klesreparasjon — skulle betales, så ville det sjølsagt koste

Den lave betalinga kvinner får for arbeidet sitt, gjør at de ikke fullt ut blir økonomisk sjølstendige personer sjøl om de har betalt arbeid.

langt mer å opprettholde arbeiderens liv fra dag til dag. Tenk om han skulle spise på restaurant, bruke rengjøringsbyrå, gå til skredderen med klær som var gått i stykker? Da ville den tida som kokken brukte til å lage maten, kelneren til å servere den, rengjøringsbyrået til å vaske, skredderen til å lappe, måtte regnes med i den samfunnsmessig nødvendige arbeidstida som gikk med til å produsere arbeiderens liv. Det er nettopp alt dette arbeidet som i 1971 ble beregna til nesten 38 milliarder kroner.

Privat eldreomsorg

Ei viktig side ved familien er at den er fleksibel, og på den måten kan fungere som en «buffer» mellom enkeltmennesket og det økonomiske systemet. Dette ser vi klart i dag. Nedskjæringene på helse- og sosialsektoren rammer mange syke og pleietrengende mennesker, særlig gamle. De får ikke plass, verken på sykehjem eller sykehus, eller de blir kasta ut fra sykehuset så snart den helt akutte krisa er over. Hvor blir det av dem? De ligger ikke på gata og viser fram nøden sin. Nei, de havner i familien, og blir arbeid for datter eller svigerdatter. Mer samfunnsmessig arbeid skyves inn i hjemmene.

Dette er mulig fordi familien står der som et system for privat omsorg. 85 prosent av eldreomsorgen er privat — 65 000 årsverk.

En annen side ved denne «buffer-funksjonen» er at den skaffer kapitalistene en reservearmé av arbeidskraft som ikke defineres som arbeidsledige. Det er pinlig for de herskende her i landet at arbeidsløshetstalla kryper opp mot 100 000. Men det er ikke pinlig at det er 500 000 husmødre i landet. Kvinnene er dessuten et viktig reservoar å trekke på når det gjelder deltids- og korttidsjobber, sesongarbeid, lørdagshjelp osv. Slik ekstrahjelp når det er som travlest betyr billig arbeidshjelp og lite dødtid for arbeidskjøperen. Kvinnenes binding til familien gjør at de ofte til og med *ønsker* slikt arbeid framfor heldagsjobb. Arbeidsløshet blant kvinner står dessuten ofte ikke fram som arbeidsløshet. Menn blir arbeidsløse, kvinner blir hjemmeværende.

Følelsesmessige behov

Men familien har også en bufferfunksjon på en annen måte: Den skal tilfredsstille følelsesmessige behov hos medlemmene, behov for omsorg, nærhet og personlig kontakt. Marx og Engels skriver om kapitalismen i Det kommunistiske manifestet:

«Der borgerskapet er kommet til makten, har det gjort ende på alle føydale, patriarkalske idylliske forhold. Det har ubarmhjertig revet over de mangeartede føydalbånd som knyttet mennesket til dets naturlige foresatte og ikke latt noe annet bånd mellom menneskene tilbake enn den følelsesløse «kontante betaling». Det har druknet det fromme svermeris, den ridderlige begeistring, det spissborgerlige vemods hellilge gys i den egoistiske beregnings iskalde vann. Det har oppløst den personlige verdighet i bytteverdi, og i stedet for de utallige hjemlede og hevdvunne friheter satt den ene samvittighetsløse handelsfrihet. Det har kort sagt i stedet for en utbytning innhylling i religiøse og politiske illusjoner satt den åpne, skamløse, direkte, nakne utbytting. Borgerskapet har fjernet helgenglorien fra all ærverdig virksomhet som før ble betraktet med ærefrykt. Det har forvandlet legen, juristen, presten, dikteren, vitenskapsmannen til sine betal-

te lønnsarbeidere. Borgerskapet har revet det rørende sentimentale sløret vekk fra familieforholdet og redusert det til et rent pengeforhold.»

Men mennesket kan neppe leve et liv der alle forhold er redusert til den følelsesløse «kontante betaling». Noen forhold må framstå som noe annet, og dekke elementære følelsesmessige behov for oss. I vårt samfunn er det framfor alt familien som institusjon som er tildelt denne oppgaven. Det stemmer ikke som Marx og Engels sier at borgerskapet har «revet vekk det rørende sentimentale sløret fra familieforholdet». Tvert imot, det gjøres gjentatte forsøk på å vikle det sentimentale sløret enda tettere rundt mor, far og barn. Men også her ser vi en klar skeivhet kjønnene imellom: Det er først og fremst kvinnen som skal være omsorgsperson, ikke bare i arbeidsmessig, men også i følelsesmessig forstand.

To typer lederskap

Den amerikanske sosiologen Talcott Parsons har utviklet en teori om at alle smågrupper trenger to typer lederskap: det han kaller instrumentelt lederskap og det

Marx sa: «Borgerskapet har revet det rørende sentimentale sløret vekk fra familieforholdet og redusert det til et rent pengeforhold.»

han kaller ekspressivt lederskap. Det instrumentelle består i å lede gruppa fram mot det målet den har satt seg, løse oppgaver og overvinne hindre underveis. Det ekspressive består i å holde gruppa sammen som sosial enhet, sørge for at konflikter ikke sprenger den, og sørge for at medlemmene får ivaretatt sine følelses-

messige behov. Denne teorien ble overført på familien: Som alle smågrupper trenger den både instrumentell og ekspressiv ledelse. Gjett hvem som ble definert som den instrumentelle lederen, og hvem som ble definert som den ekspressive? Familierapeuter grep raskt fatt i denne teorien og begynte å anvende den i familiebehandlinga. Når en familie var i ulage, lette de etter ubalanse i rollefordelinga. Dersom de fant at kvinnen i familien inntok en for «instrumentell» rolle, var det skadelig, både mann og barn kunne bli syke av det. Ergo måtte hun og resten av familien behandles inni en «sunne» rollefordeling.

Det er kvinnene som bærer byrden av familien som samfunnsmessig institusjon. Det er de som gjør storparten av det enorme arbeidet som er lagt til familien. Det er de som får redusert verdien av arbeidskrafta si pga. premisset om familien

Familien er et privat forsørgelsessystem.

FOTO: LEIF GABRIELSEN/KLASSEKAMPEN

som forsørgelsessystem. Det er de som blir økonomisk avhengige, også om de har arbeid utafor hjemmet. Det er kvinnene som må ta støyten når familien som «buffer» skal dempe støtet av det økonomiske systemet — det er de som må pleie de gamle og syke som ikke får plass på institusjoner, de som må ta det ekstraarbeidet som må til for å holde liv i familien når lønna går ned eller mannen blir arbeidsledig, det er de som blir «hjemmeværende» når de mister jobben. Og det er de som har ansvaret for familiens velvære, både materielt og følelsesmessig.

Rammer alle kvinner

Dette systemet rammer *ikke* bare kvinner som lever sammen med en mann. Det går ikke an å kvitte seg med familiens kvinneundertrykkende funksjon ved å la være å gifte seg. Kvinnen som lever utafor ekteskap eller samboerforhold med en mann rammes også av at kvinnelønene er lavere enn mannlønnene. Til og med en kvinnelig eneforsørger er i arbeidsmarkedets øyne «forsørger tilleggsarbeidskraft». Enslige, kvinnelige forsørgere er en av de aller fattigste gruppene i samfunnet. Kvinner uten menn blir også ramma av den private organiseringa av omsorgs- og husarbeid. Har de barn, er det deres private ansvar å sørge for dem. Og har de gamle og syke slektninger, har de plikt til å passe og pleie dem. Dessuten rammes de, på akkurat samme vis som gifte kvinner, av den kjønnsmessige sosialiseringa, som gjør kvinner og menn til to helt ulike mennesketyper. Dette skal jeg komme mer tilbake til. Det finnes altså ingen individuell vei ut av den kvinneundertrykkinga som familien som institusjon skaper og opprettholder. Det må en annen organisering av samfunnet til. Det må en organisering av samfunnet til som gjør den enorme arbeidsmengden som i dag utføres i hjemmene, i all hovedsak av kvinnene, til samfunnsmessig organisert arbeid. Det må en organisering av samfunnet til som gjør oss alle, både menn, kvinner og barn, til økonomisk sjølstendige personer, ikke til vedheng til en familie, helt eller delvis avhengig av privat forsørging.

...og mannen hjelper til.

FOTO: BERNT EIDE/KLASSEKAMPEN

Kvinner og menn — to ulike mennesketyper

Alle kvinner (og for såvidt alle menn) rammes av den kjønnsmessige sosialiseringa, som gjør kvinner og menn til to forskjellige personlighetstyper. Som materialister vet vi at det er den samfunnsmessige tilværelsen som bestemmer tenkninga til folk. Dette har vi ofte tatt utgangspunkt i for å forstå hvorfor ulike klasser tenker forskjellig, hvorfor arbeiderklassen forstår betydninga av organisering bedre enn småborgerskapet osv. Men det er ikke bare *klassenes* samfunnsmessige tilværelse som er forskjellig. Og så *kjønnessamfunnsmessige* tilværelse er forskjellig, sjøl om de bor under samme tak. Kvinnenes innmarsj i de yrkesaktives rekker har *ikke* ført til at deres materielle situasjon er blitt mer lik menns. Kvinner og menn har ulik posi-

sjon i den samfunnsmessige arbeidsdelinga, og dette viser seg i måten de organiserer livet sitt på. For kvinnene er det ansvaret og omsorgen for familien som er hovedoppgava. Hennes øvrige gjøremål

Det er kvinnene som bærer byrden av familien som samfunnsmessig institusjon.

må tilpasses slik at det ikke går ut over arbeidet i familien. For mannen er det omvendt. Familien må tilpasse seg hans arbeid og deltaking i samfunnslivet, familien er en serviceinstitusjon som skal backe han opp. Slik er fortsatt *grunntrekka*, sjøl om det finnes variasjoner fra familie til familie.

Bokstavelig talt fra spebarnsalderen starter sosialiseringa, eller oppdragelsen,

inn i de to ulike samfunnsmessige posisjonene. Den foregår i familien, i skolen, og i leken. Svært mye av den sosialiseringa som skjer er ubevisst, vanskelig å få tak i, både for den som utøver den og for den som blir utsatt for den. Men jeg skal gi noen eksempler på hvordan gutter og jenter gjennom barndom og ungdom blir forberedt til sine respektive samfunnsmessige roller:

Hva leken forteller

Mange har studert forskjeller mellom jenters og gutters lek. Resultatene er nok så sammenfallende. Som eksempel skal jeg referere litt fra en undersøkelse av den amerikanske sosiologen Janet Lever, som har observert i amerikanske barneskoler (undersøkelsene er fra 1976 og 1978). Hun fant at guttene lekte mer utendørs enn jentene, og i større og mer alderssammensatte grupper. De drev oftere med

Jenter og gutter sosialiseres til helt forskjellige roller.

FOTO: MARIANNE BRANTSÆTER/KLASSEKAMPEN

KVINNER & FAMILIEN

konkurransелеker, og det dreide seg ofte om lagsporter med uttalte mål og regler for samspillet. Det kunne virke som om aktivitetene var viktigere enn de pesonene som deltok i dem. Dette var én grunn til at guttene aksepterte mindre barn som deltakere. Mønsteret for jentene var annerledes: De lekte innendørs, og gjerne to og to. Jentene spilte sjeldne spill, men lekte rolleleker over det evindelige temaet: «mamma — pappa — barn». Hvis de lekte noe med formaliserte regler, var reglene ofte ukompliserte av typen «ta tur». Jentene lekte med jevnaldrende, men *når* de var sammen med småbarn, forandret gjerne leken karakter i retning av å bli mer på småbarnas premisser. For jentene sto i tillegg forholdet til bestevenninna sentralt, og flere av jentene utviklet stor følsomhet for bestevenninnas skiftende sinnsstemninger.

Gjennom sine ulike lekemønstre, som er observert av langt flere enn Janet Lever, får gutter og jenter trening i forskjellige ting: gutta får trening i å utføre aktiviteter, og i å se på aktiviteter som viktig. De får trening i å konkurrere, og i å følge formaliserte regler. Jentene får trening i to-personforhold, i omsorg og fortrolighet, i å leve seg inn i andres tanker og følelser. Dette gir seg ikke bare uttrykk i at jenter og gutter *kan* forskjellige

Kvinnenes innmarsj i de yrkesaktives rekke har ikke ført til at deres materielle situasjon er blitt mer lik menns.

ting. Det fører også til at de tenker ulikt, at f.eks. moralutviklinga deres blir forskjellig. Den amerikanske psykologen Carol Gilligan har studert moralutvikling hos gutter og jenter. Jeg skal illustrere de forskjellene hun finner med et eksempel fra boka hennes, som heter «In a different voice» (Med en annen stemme). Carol Gilligan setter to 11-åringer — Jake og Amy, til å løse følgende moralske dilemma: En mann ved navn Heinz overveier om han skal stjele en medisin som han ikke har råd til å kjøpe, for å redde livet til kona si. Skal Heinz stjele medisinen? Fra forskerens side er dette tenkt som et valg mellom to prinsipper eller verdier — eiendomsrett versus liv — og

det forskeren først og fremst er interessert i, er hvilken begrunnelse forsøkspersonene gir for hvordan de velger.

Jake svarer helt i tråd med disse forventningene. Han slår fast at Heinz bør stjele medisinen, og begrunner svaret sitt slik:

«For det første er et menneskeliv mer verdt enn penger, og om apotekeren bare tjener 1000\$, så kommer han fortsatt til å kunne overleve, men om Heinz ikke stjeler medisinen, så kommer kona hans til å dø. (Hvorfor er liv mer verdt enn penger?) Fordi apotekeren kan få tusen dollar seinere fra rike folk med kreft, men Heinz kan ikke få sin kone tilbake. (Hvorfor ikke?) Fordi mennesker er forskjellige, og en kan aldri få tilbake Heinz' kone.»

Jake sier at han ser på slike moralske dilemmaer som «matteproblemer med mennesker», og han synes det er gøy å «løse» dem. Amy svarer helt annerledes. Hun gir det noe oppsiktsvekkende svaret, at Heinz *ikke* bør stjele medisinen:

«Vel jeg synes ikke det. Jeg tror at det kanskje vil være andre måter enn å stjele den, som at han f.eks. kan låne penger eller ta opp et lån eller noe sånt, men han burde virkelig ikke stjele medisinen, men kona hans burde ikke dø heller.»

Jentas versjon

Når Amy skal begrunne svaret sitt, legger hun vekt på de følgene en forbrytelse vil få for forholdet mellom Heinz og kona hans, ikke bare her og nå, men også framover i tid: «Om han stjaler medisinen, så kunne han ha reddet sin kone, men hvis han gjorde det — så måtte han kanskje i fengsel, og da ble kanskje kona hans sykere igjen, og så kunne han ikke få mer av medisinen, og da ville det ikke være så bra. Så — de burde egentlig snakke ut om det, og finne en annen måte å få tak i pengene på.»

Amy ser slett ikke på dilemmaet som et matteproblem med mennesker. Hun ser det som en fortelling fra livet, en fortelling om konkrete forhold mellom mennesker som strekker seg over tid: Hun forestiller seg at Heinz fortsatt vil være bekymra for kona si, at kona fortsatt vil ha behov for Heinz' hjelp, og at apotekeren sannsynligvis er en person det går an å snakke med bare en prøver hardt nok. Mens Jake abstraherer problemet fra den

kokrete mellom-menneskelige situasjonen som den blir presentert i form av, blir Amy fanget av den. Hun prøver febrilsk å finne en utvei som vil ta rimelig hensyn til alles følelser og behov til enhver tid.

Amys måte å tenke på viser at hun allerede er opplært i et mønster som passer veldig godt for mennesker som skal ha som oppgave å ta vare på andres behov i nære personlige forhold. Hun tenker på hvilke konsekvenser ulike måter å handle på, vil få for forholdet mellom konkrete mennesker.

Familien som sosialt hierarki — med mannen som «eiendomsbesitter»

Familien er også et sosialt hierarki med mannen på toppen og kvinnen og barna på bunn. Det materielle grunnlaget for dette hierarkiet er først og fremst kontroll over ressurser. Det er mannen som i all hovedsak kontrollerer familiens eiendom og inntekt. I tidligere tider var det slik at mannen i familien mottok betalinga for det arbeidet som kona og ungene gjorde. (Se Kitty Strand, «Steigan, Engels og familien,» Røde Fane 4/84)

For de var jo hans, han eide dem. I dag er ca 1/3 av kvinnene i fullt arbeid. 1/3

«Nå lager vi et skikkelig kvinneopprør, jenter.»

FOTO: LARS. M. HJORTHOL/KLASSEKAMPEN

har deltidsarbeid, og 1/3 er uten lønnsarbeid. Fortsatt er det slik at mannens kontroll over de materielle ressursene kan gi seg groteske utslag. Her forteller noen hjemmевærende husmødre hvordan det kan være å ikke ha egen inntekt: (Eksemplene er hentet fra boka til Kari Moxnes: «Når kvinner vil skilles»)

«Han gikk til kjøpmannen og fortalte at jeg var helt umulig med penger, så vi måtte få fortsette å handle på bok likevel. Og det fikk vi. Hver lørdag skrev han ut en sjekk på det nøyaktige beløp jeg hadde handlet for, men først etter at jeg hadde forklart hva hver ting på regningen var.»

«Folk som aldri har opplevd det selv, kan aldri forstå hva det vil si aldri å ha en eneste krone som du kan bruke på deg selv. Når datteren min gikk på musikk-skolen fikk vi penger til bussen, men kr. 1,50 til kaffe mens jeg satt og ventet på henne, det kunne jeg ikke få. Ungene kom heller aldri og tagg meg om penger, de visste godt at jeg aldri hadde et øre. Skulle de være med på noe som kostet penger, måtte det planlegges i god tid slik at de kunne be faren om penger.»

«Jeg måtte tigge en gang i uka. Var

han i dårlig humør fikk jeg lite, så jeg måtte prøve å be når han så ut til å være i godt humør.»

Privateiendomenn

I et samfunn bygd på privateiendom er hver enkelt familie avhengig av sine private ressurser, i all hovedsak. Det er mannen som kontrollerer ressursene, og det er han som kontrollerer de andre familie-medlemmene. Han disponerer over kvinnens arbeidskraft og over hennes seksualitet. Sjøl om dette er delvis modifisert i vårt samfunn, så er det liten tvil om at *grunntrekka* fortsatt er slik: Det gir seg utslag i fenomener som kvinnemishandling, den moderne formen for hustukt. Og unge jenter blir fortsatt behandla som kjærestens privateiendom (Typisk svar fra en ungdomsundersøkelse):

Ragnhild: «Vi jenter har ikke noe å si. Vi skal sitte hjemme og — Vi skal helst sitte hjemme og vente på dem. Jeg får f.eks. ikke lov til å — du vet han jeg er sammen med, da, skal hjem tidlig en kveld fordi han har besøk eller noe og jeg ikke har noe spesielt lyst til å være med opp dit, så får jeg ikke lov til å være ute

VINNER & FAMILIEN

en time seinere. Jeg skal hjem med en gang. Han skal ringe meg om en halv time, og hvis jeg ikke er hjemme da, da får jeg en preken med en gang, da. Jeg får ikke lov til å prate med andre gutter, jeg, så det er veldig sann at dems er dems, liksom. De tror de eier oss jenter, liksom.»

«Dems er dems». Og at det kan være risikabelt å forгриpe seg på annen manns eiendom, forteller Iver i følgende episode fra en nyttårsfest:

«Du trur at du skal få et kyss av ei dame, men i stedet får du deg en på trynet av han som eier dama.»

Vårt samfunns reaksjoner på voldtekt kan heller ikke forstås uten i lys av mannens eiendomsrett til kvinnen. I tidligere tider var ikke voldtekt en voldsforbrytelse, men et eiendomslovbrudd. Og offeret for forbrytelsen var ikke kvinnen, men den mannen som eide henne, ektemannen eller faren. Når kvinnen ble voldtatt, var deres eiendomsrett krenket. Den eneste måten gjerningsmannen kunne gjenopprette skaden på, var å gifte seg med den voldtatte, dersom det dreide seg om ei ugift jente. Gjennom voldtekten hadde han ødelagt hennes verdi på ekteskapsmarkedet, redusert henne fra prima til sekunda vare. Så fikk han heller kjøpe den defekte varen sjøl.

At det har tatt så lang tid å få slått fast at voldtekt innafor ekteskapet kan forekomme, henger sammen med dette. En mann kan vel ikke stjele sin egen eiendom, eller hva? Kvinner som lever alene og har et seksualliv trass i det, er ofte ille ute dersom de forsøker å få en voldtektsmann dømt. Det er ingen manns eiendom som blir krenket når *de* blir voldtatt. Aller verst stilt er prostituerte. De er jo allemannseie.

«..at læse de Mænd i Hjertet»

Dette sosiale hierarkiet, der mannen eier og kontrollerer kvinnen, opprettholdes også gjennom den kjønns-spesifikke sosialiseringa som jeg har snakka om tidligere. Kvinner blir systematisk opplært til å ta vare på andres behov, ikke egne rettigheter. Hun får dårlig samvittighet over å stille krav på egne vegne. Denne psykologiske utrustninga, som alle vi kvinner lever med, er et resultat av systematisk oppdragelse gjennom århundrer. Den kjente franske filosofen fra opp-

KVINNER & FAMILIEN

lysningstida, Rousseau, har skrevet ei berømt bok om barneoppdragelse som heter Emilie. Den har de fleste hørt om. Men Rousseau har også skrevet ei annen bok om barneoppdragelse. Den handler om oppdragelse av jenter, og heter Sophie. Og hva skal jenter lære? Jo, de skal lære følgende:

«Altsaa maa Qinden fra Grunden af studere Mandens Aand, ikke ved at abstrahere Mandskjønnets Aand i Almindelighed, nei, men ved at abstrahere de Mænds Aand, hun lever i Selskap med, ved at Læse de Mænd i Hjertet, hun, væ-

re sig enten ved Loven eller Menigen er undergiven. Hun maa lære at udforske deres Følelser af deres Tale, deres Handlinger, deres Øiekast og deres Miner.»

«Vi jenter har ikke noe å si. Vi skal sitte hjemme og — Vi skal helst sitte hjemme og vente på dem.»

Og er det ikke det vi driver med ennå — «læser de Mænd i Hjertet, udforsker deres Følelser af deres Tale, deres Hand-

linger, deres Øiekast og deres Miner.» Vi er så flinke til å tolke andres behov og ta vare på personlige forhold, og så lite flinke til å kjenne etter om vi kanskje skulle ha ett og annet behov sjøl også.

Omfatter hele samfunnet

Jeg har gått så grundig inn på familien for å vise at det er et svært allsidig og omfattende spørsmål, som strekker seg fra nasjonal-økonomien til kjærlighetslivet. Jeg har også prøvd å vise sammenhengen mellom grunnleggende økonomiske

«Hun må lære at udforske deres Følelser af deres Tale, deres Handlinger, deres Øiekast og deres Miner», skrev Rousseau.

strukturer og måten vi tenker og føler på. Jeg påstår ikke at det er et mekanisk entil-en-forhold mellom økonomi og psykologi. Men jeg påstår at de forskjellige nivåene vi opplever problemene på, må ses i sammenheng. En isolert kamp mot f.eks. «tradisjonelle kjønnsroller» vil neppe kunne føre fram dersom det ikke skjer noe med den økonomiske organiseringa i samfunnet. Men jeg er heller ikke for at vi skal redusere kvinnekampen til økonomi. Ei kommunistisk linje for kvinnekamp må følge de anvisningene som Lenin ga for klassekampen i «Hva må gjøres»: Lenin understreker betydninga av en virkelig *allsidig* kamp for at arbeiderne skal utvikle politisk bevissthet: «Arbeiderklasse-bevissthet kan ikke bli ekte politisk bevissthet med mindre arbeiderne blir lært opp til å svare på alle tilfeller av tyranni, undertrykking, vold og misbruk, uansett *hvilken klasse* som blir berørt — og med mindre de i tillegg er lært opp til å svare fra et sosialdemokratisk (dvs. kommunistisk, min anm.) standpunkt og ikke noe annet. Bevisstheten til de arbeidende massene kan ikke bli ekte klassebevissthet med mindre arbeiderne lærer fra konkrete og framfor alt fra aktuelle politiske kjensgjerninger og hendinger å iakttå alle uttrykka deres i det intellektuelle, etiske og politiske livet, med mindre de lærer å bruke den praktiske materialistiske analysen og den materialistiske vurderinga av *alle* sidene ved livet og virksomheten til *alle* klassene, laga og gruppene i befolkninga.»

Lenin polemiserer her mot økonomistene, som ville opphøye den økonomiske kampen til den «egentlige» kampen, som arbeiderklassens politiske bevissthet skulle «vokse ut fra». Etter mitt syn kan Lenins anvisninger i all hovedsak overføres på kvinnekampen. Den må være allsidig og ta opp alle former og uttrykk kvinneundertrykkinga får i vårt samfunn, den må se kvinnes stilling og kamp i sammenheng med andre kamper som føres og med utviklinga av samfunnet som helhet. □

Også i leiken lærer gutter og jenter forskjellige roller.

FOTO: LEIF GABRIELSEN/KLASSEKAMPEN

SOSIA MEST

Jorun Gulbrandsen tar i denne artikkelen opp erfaringene med kvinnefrigjøring i Øst-Europa, på bakgrunn av en bok om Tsjekkoslovakia av Hilda Scott. Det er klart at de tsjekkoslovakiske kvinnene ikke hadde store muligheter til å være en del av den herskende klassen i praksis. Er sosialismen først og fremst for menn?

Av Jorun Gulbrandsen

I ml-bevegelsen har vi en diskusjon om hvorvidt det er en nødvendig forutsetning for full kvinnefrigjøring at familien oppløses. Vi som mener det, sier at det sosialistiske samfunnet gradvis må overta det fulle ansvaret for å forsørge *alle* samfunnets mennesker. Det private omsorgsarbeidet må bli samfunnets arbeid. Så mye som mulig av husarbeidet må vekk, og inntil det er skjedd, må mennene ta halvparten.

For noen år sida kom det ut ei bok som mange av oss lærte mye av: *Women and Socialism*. Den er skrevet av en amerikansk journalist, Hilda Scott, som bodde i Tsjekkoslovakia fra 1948 til -73. Boka er et viktig bidrag til diskusjonen om kvinnekampen under sosialismen. Det er riktignok et stort problem for leseren at hun ikke ser at kapitalismen utvikla seg igjen, hun tror det er sosialisme i Øst-Europa i dag. Men mye nyttig informasjon gir hun fra seg. Jeg skal trekke fram noe av det hun skriver, og prøve å knytte det til vår egen diskusjon.

Den sterke satsinga på tungindustrien i Øst-Europa førte til at det var lite av vanlige forbruksvarer. Kvinnene fikk svi. Tidlig opp om morran, skaffe mat, lange arbeidsdager på jobben, stå i kø i butikken om kvelden, lage mange ting hjemme. Bildet viser en polsk kvinne.

ALISMEN: FOR MENN?

Arbeid og daghjem!

Etter krigen ble kvinnene trukket ut i lønnsarbeid i et veldig omfang. Det ble bygd daghjem, kantiner og vaske- og vaskerier. kvinner kom inn i yrker som tidligere bare var forbeholdt menn. Det tok ikke mange år før kvinnene var halvparten av alle ansatte. Så var vel kvinnene frigjort? Både arbeid og daghjem?

Partiet og staten mente det. Det hadde eksistert en kvinneorganisasjon som het Foreninga for Tsjekkoslovakiske Kvinner. Den ble oppløst i 1952. For «kvinnespørsmålet» eksisterte ikke lenger!

«Kvinnene er frigjort nå»

Kvinneforeninga ble oppløst fordi den sosialistiske tradisjonen jo hadde knyttet kvinnenes interesser sammen med arbeiderklassens, altså til hovedmotsigelsen i samfunnet: borgerskap og arbeiderklasse. Det er riktig å gjøre det: Kvinnene må gå i spissen for den sosialistiske revolusjonen, ikke bare for at det i det hele tatt skal være mulig å gjøre revolusjon, men også for at kvinnene skal få mulighet til virkelig å kunne ta fatt på kampen mot kvinneundertrykkinga.

Men det blir samtidig feil hvis en bare sier dette. For når kvinnene har gått i spissen for den sosialistiske revolusjonen, og har makt i det nye, sosialistiske samfunnet, har kvinnene fortsatt svært mye å kjempe mot:

— Det vil være en motsigelse mellom kvinnene som kjønn og den sosialistiske staten. Den vil arte seg bl.a. som en kamp om hva som skal prioriteres av produksjon, hvor mye arbeidstida skal reduseres, tiltak for å oppheve den kjønnsmessige arbeidsdelinga, for det offentlige omsorgsansvaret og mye mer.

— Det vil være en motsigelse mellom kvinnene og alle samfunnets institusjoner som er arva fra det gamle samfunnet.

— Og menn vil fortsette å undertrykke kvinner og ha privilegier på bekostning av kvinnene, bl.a. i form av å stjele kvinners fritid.

Dette er lærdommer vi har trukket. Hilda Scott viser

hvordan ei feilaktig linje om at kvinneundertrykkinga er borte i og med den sosialistiske revolusjonen, sjølsagt fører til at kvinnene holdes nede.

Kvinneorganisering uten makt

Kvinneorganisasjonen ble oppløst, men en form for kvinneorganisering skulle de likevel ha. Det var ikke for å føre kvinnekamp, men for å trekke kvinnene nærmere kommunistpartiet. Det ble derfor oppretta kvinnekomiteer på kommune- og fylkesplan som skulle «påvirke» de lokale myndighetene til å lette kvinnes hverdagsliv. De skulle også få kvinner til å bli mere aktive i det offentlige liv, og bekjempe tilbakestående ideer om kvinner. De skulle mobilisere kvinner til å ta seg lønnsarbeid, og til å oppfylle produksjonsmåla. Men: De hadde ikke noe å si over prioriteringene av investeringene. De hadde ikke makt, de ga råd på råd.

Tung- og lett-industri i et kvinneperspektiv.

Av forståelige grunner, satsa Tsjekkoslovakia veldig på å utvikle tungindustrien, slik det ble gjort i hele Øst-Europa etter krigen. Det skulle bygges hus, maskiner, veier, traktorer, fabrikker, og det trengtes gruvedrift og stål. Samtidig arta dagliglivet seg slik: Frosne vannrør. Gass og elektrisitet forsvant rett som det var når kvinnfolka laga middag. Mangel på mat i butikkene. Var du ikke i butikken når grønnsakene ble levert, fikk du ikke grønnsaker. Det var blitt forbudt for småbønder å selge sakene sine på torget, noe som reduserte utsalgsstedene veldig. Køer av handlende i trange butikker.

Den ensidige satsinga på tungindustrien førte altså til at det var lite av vanlige forbruksvarer, og de var dyre. Lettindustriens folk klaga over mangel på råvarer og arbeidskraft.

Denne hverdagen gikk sjølsagt mest utover kvinnene. Deres arbeidsdag ble så lang. Tidlig opp om morran, skaffe mat, lange arbeidsdager på jobben, stå i kø i butikken om kvelden, lage mange ting hjemme. Uti

50-åra ble det gjort undersøkelser om hva kvinnene brukte tida si til (i tilfelle noen var i tvil om det?). En kvinne med to barn brukte vanligvis 9 timer om dagen til arbeid og reise, 5—5½ time til handling og husarbeid, og maks 1½ time på barna. Hun sov i ca. 6 timer. Og hvor mye brukte hun på seg selv til bl.a. å lese, studere, vaske håret, sitte i en stol, prate med noen, gå på møte, ha fritid, drive med idrett, styre landet? En time og 40 minutter.

Kampen om den frie tida

Det er helt klart at de tsjekkosllovakiske kvinnene ikke hadde så store muligheter til å være en del av den herskende klassen i praksis. For det er noe en faktisk må ha tid til. Vilje hjelper lite når tida ikke er der. Hvis ikke den sosialistiske staten og kommunistpartiet har en plan for å sette ned arbeidstida mer og mer, blir det viktigste tiltaket for å bryte ned arbeidsdelinga mellom de styrende og de styrte ikke brukt. Særlig viktig er dette for kvinnene, fordi de er belemra med tusen små og store oppgaver i familiene sine.

Kvinnene ble spurt hva de verdsatte høyest: Anerkjennelse for det arbeidet de gjør kom høyt opp. Ro og fred i sjela høyere. God helse enda høyere. Og aller høyest: Fritid! Slitne kvinner snakker sånn.

Hva med mannen? Han jobba også lange dager på jobben. Også den mannlige delen av arbeiderklassen må ha kortere arbeidsdag for å styrke sin stilling som hersker. Men han hadde ikke de tusen små og store tinga hjemme. Han hadde 4 timer mere fritid enn kona si!

Hilda Scott sier: «Kvinnene i sosialistiske land har ikke gjort noe organisert forsøk på å bekjempe ideen om at kvinnes 'rett til å bli en mor' helt gratis inkluderer hennes rett til å gjøre alt husarbeidet.»

Sosialismens prinsipper — for kvinner?

Et av sosialismens prinsipper er «fra enhver etter evne — til enhver etter arbeid». Dette vil bare delvis gjelde kvinnene, etter som de får betalt bare for den delen av arbeidet som er lønnsarbeid.

Og prinsippet om at arbeiderklassen i allianse med det arbeidende folket skal herske, vil ikke gjelde for kvinnene hvis de ikke har tid til å delta i klasse- og kvinnekampen under sosialismen, fordi de har så mye å gjøre ellers.

Og prinsippet om en plan innretta på folks behov gjelder ikke fullt ut for kvinnene dersom ikke kvinnes behov gjennomsyrrer planen. Det betyr igjen at kvinnene må ha makt. Hvor blir det ellers av gratis daghjem til alle barn? Fullt utbygd eldreomsorg? Gratis kantiner på skoler og arbeidsplasser?

Det private ansvaret for barna

Kapitalismen utvikla seg i Øst-Europa. Subsidierte, gratis kantiner ble varer, og mange forsvant. Markedskreftene begynte å herje, og det var ikke lenger «bruk

for» så mange kvinnelige arbeidere. I Ungarn midt i 60-åra fikk kvinnene barselpermisjon i tre år, med betaling som omtrent dekket barnets kostnader. Fabrikkenes slutta mer og mer å bygge daghjem for de ansatte. Kvinnene fødte færre barn.

I Øst-Tyskland, hvor det var stor mangel på mannlig arbeidskraft, vakte det bekymring hos myndighetene at så mange kvinner sluta å arbeide når de var mellom 25 og 35 år. De var arbeidere og mødre — og overanstrengte.

I Tsjekkoslovakia skulle kvinnene få fagopplæring på fabrikkene. Lederne for et industrianlegg vurderte dette ganske negativt: De hadde kasta bort 3 millioner kroner fra 1952 til 62 for å lære opp jenter som har forsvunnet etterpå. Et sted var det bare 9% som ble på anlegget. Men så tjente de bare halvparten av mennene også. Kvinnene forbedret sin faglige kvalifikasjoner innen de var 23 år, etter dette ble det vanligvis ikke noe av: Med en gang de begynte å få barn, strakk ikke tida til.

Både økonomi og politisk linje

På slutten av boka sier Hilda Scott: «Avskaffelsen av den private eiendomsretten over produksjonsmidlene gjør ikke slutt på at enkeltfamilien er den økonomiske grunnenheten i samfunnet, heller ikke til forvandling av privat husholdning til samfunnsmessig industri. Selv når de beste intensjoner er til stede, må det være en økonomisk basis som er tilstrekkelig sterk og velorganisert for å ta over disse økonomiske oppgavene. Samtidig må det være en teoretisk utarbeida linje for dette, og en handlingsplan. Til nå har ikke noe sosialistisk land oppfylt disse betingelsene.»

Dette er en alvorlig utfordring, som ml-bevegelsen i Norge har tatt imot. Vi veit slett ikke alle svarene. Men vi har nok begynt å stille de riktige spørsmåla. Ingen kan i dag vite hvordan Det Nye Mennesket vil organisere seg langt uti sosialismen. Det er deres sak. Vi kan bidra til at det sosialistiske samfunnet straks tar målbevisste tiltak for å overflødiggjøre familien slik vi kjenner den i vårt samfunn. □

HOMOFILE OG FAMILIEN

De homofiles frigjøringskamp er nært knytta til oppløsninga av familien. Det er ganske sannsynlig at når de økonomiske bånda mellom menneskene er vekk, så vil folk leve annerledes sammen enn hva vi gjør i dag.

Hva som blir sett på som «naturlig» familieorganisering har hele tida forandra seg gjennom historia, fordi det økonomiske grunnlaget har forandra seg. Våre tanker er et produkt av våre samfunnsforhold. Nye samfunnsforhold vil kanskje gi nye tanker?

KOMMUNISMEN

Det går an å tenke seg et samfunn som er omtrent sånn: Privateiendommen er omtrent borte. Arbeidsdeling i samfunnet basert på kjønn er borte. Klasseskillene er borte. Eiendomsretten til andre mennesker er borte. Arbeidet er ikke borte, men lønnsarbeidet. Alle mennesker yter arbeid til samfunnet etter evne, og får det de trenger tilbake av samfunnet. Det samfunnet har allerede et navn — kommunismen.

BLODSBÅND?

Er det sannsynlig at menneskenes organisering da som nå vil være organisering på grunnlag av blodsband? Eller organisering for å forsørge unger — når ingen/alle forsørger unger? Det er ikke sannsynlig at det blir som nå. La oss tenke oss at folk organiserte seg i stabile «familie»-grupper, hjemstedsgrupper eller hva de vil kalle det. 8 eller 14 mennesker, hva veit vi. Men med plass til kollektivt liv og med hovedvekt på det, som et resultat av mange, mange års kollektiv boligpolitikk. (Kanskje denne gruppa

ikke bare er ei bo-gruppe, men skal løse arbeidsmessige oppgaver, men det tar jeg ikke opp her).

SKILLET MELLOM HETRO OG HOMO

Der kunne det godt bo alle slags mennesker. Kjærester, og folk uten kjærester. Barn født av folk som bodde der, og barn født av andre. Voksne kunne bo sammen med barn uten at de nødvendigvis hadde født dem. De som hadde født barna, kunne dele barnas glæder og problemer med flere. Gamle og unge mennesker sammen. Det kan godt tenkes at skillet mellom homofile og heterofile ble fullstendig uinteressant i et sånt samfunn. Kanskje orda ikke lenger vil være kjent. Kanskje omsorg og kjærlighet overfor andre mennesker vil kunne slippe til. At eiendomsretten til «mine» barn og avstanden til «andres unger» blei borte. Det kunne bety at voksne og barn i gruppa hadde ansvar og kjærlighet for hverandre, rett og slett fordi de var mennesker.

GHETTO

I dag lever folk i ghettoer på en måte, i den forstand at det er høye gjerdet mellom grupper av folk. Gamle kjenner gamle. De yngre omgås sjelden dem. Barnefamilier kjenner barnefamilier. Unger er priggitt den behandlinga de får av den familien de er født inn i. Skal du være sammen med unger, så

må du lage dem sjøl. Enslige blir ofte ikke bedt til familier. Mor-far-barn er best. Homofili er perverst og truende. Privatlivets fred skjuler undertrykkelse og mishandling. Økonomiske bånd, arbeidsløshet og boligmangel setter strenge grenser for folks valgfrihet. Og hvor mange viser omsorg og tar seg av deg? De fleste er vel ganske ensomme, hver på sin måte.

HVORFOR SÅ RABIAT?

Er alt dette virkelig noe å spare på? Er det ikke heller mye finere å tenke på hvordan det kunne ha vært? Hvorfor er «oppløs familien» så rabiat for mange?

De homofile fører i dag en kamp for retten til å være homofil i praksis. Mange heterofile tar standpunkt til denne kampen ut fra et syn om at de homofile skal ha demokratiske rettigheter: Rett til bolig, arbeid, ytringsfrihet osv. Det er bra å ta et sånt standpunkt. I forlengelsen av dette følger standpunkt for homofiles rett til insemi-nasjon og adopsjon. Men kampen dreier seg også om mer enn demokratiske rettigheter: Homofile samboere er med på å bryte ned forestillinger om at det bare finnes én måte å leve sammen på. Og det er en progressiv handling som har betydning framover. Den homofile kampen bør støttes også med et slikt perspektiv. ■

Jorun Gulbrandsen

DAGENS FAMILIEPO

«Oppløs familien» er ikke en aksjonssparole. Den er umulig å gjennomføre i sin fulle betydning under kapitalismen. Men i vår tid er det likevel mulig å slåss for at utviklinga skal gå i en bestemt retning. Og den retninga bør være å tømme familien mest mulig for oppgaver. Denne kampen pågår på flere områder.

ØKONOMISK SJØLSTENDIGHET

Det er viktig å styrke kvinnes økonomiske sjølstendighet ved lønnsarbeid. Konkret betyr det bl.a. å slåss for at de fire kvinnene ved Hillesland vinner rettssaka si. Forsvare kvinnearbeidsplassene mot nedleggelse. Og framfor alt: Slåss for 6 timers normalarbeidsdag med full lønnskompensasjon, for den vil gi langt flere kvinner mulighet til full jobb og dermed full lønn.

LIK RETT TIL FRITID

Kampen for at kvinner og menn har lik rett til fritid. Dette er en kamp mot at kvinnene skal være tjenere for mann og barn. Samfunnet leses på familien mange omsorgsoppgaver, og de blir ikke borte før samfunnet har tatt dem over. Men inntil det er skjedd, er det ingen grunn til at nettopp kvinnene skal ta seg av alt dette. Hus- og omsorgsarbeid må deles slik at retten til fritid blir den samme.

ØKT OFFENTLIG ANSVAR

Kamp for at det offentlige øker sitt økonomiske ansvar for barn. Det betyr å styrke Barnevernet og mange andre tiltak innafor det offentlige, og det betyr å heve barnetrygden kraftig.

Kampen for at helse- og sosialvesenet skal utbygges. Dette er en kamp for kvinnearbeidsplasser. Men det er også en kamp mot økt tvunget pleiearbeid i hjemmene. Politikere snakker nå lett bestyrta

om «eldreeksplosjonen», dvs. at det snart blir brått veldig mange flere eldre. Det er bare det, at de som er 70 år i dag, har bodd her i landet i 70 år. Så noen overraskelse er de ikke. Staten regner med at kvinnene i tusenvis skal ta seg av de pleietrengende, hjemme og gratis.

KOLLEKTIVE BO-FORMER

Fram for kollektive bygge- og boformer. Arbeidsløshet og flytting, høye boutgifter og trange leiligheter gjør kollektive boformer vanskelige å gjennomføre under kapitalismen. Men når byggelag noen ganger bygger boliger som legger mer vekt på mer kollektivt liv, bør erfaringene undersøkes.

HOMOFILE

Kampen for at homofile forhold får samme juridiske status som heterofile forhold.

Det er mange ting som punktene kunne vært utfyllt med. Det var ikke meninga her. Men det bør gjøres, og diskusjonen bør fortsette. ■

Jorun Gulbrandsen

ITIKK

EN

Det har lenge vore ein tradisjon innanfor marxismen å framstilla kvinnefrigjeringa som eit automatisk produkt av den sosialistiske revolusjonen. Inntil røyndomen i sosialistiske statar krevde at oppfatninga vart ein smule revidert: Sosialismen vil berre *leggja grunnlaget* for full kvinnefrigjering. Sjølve frigjeringsprosessen vil bli ein kamp, der utfallet er avhengig av i kor stor grad kvinnene — i kraft av si rolle som undertrykt kjønn — blir i stand til å leia samfunnsutviklinga.

SOSIALISME & KOLLEKTIV

Av Åge Eitungjerde

I denne artikkelen vil eg prøva å gje eit bilete av kva som kan vera mogleg å oppnå innanfor ein sosialistisk økonomi. Kva type frigjering opnar det for — det samfunnet vi kjempar for?

70-åra sitt progressive menneskeideal med sin entusiasme, si solidariske grunninstilling og sin kamp for kollektive løysingar er i ferd med å tapa terreng i forhold til ein djuptgripande «80-tals-frustrasjon», som blir absorbert i ei bølge av «trendy» kynisme og individualistisk «elsk-deg-sjølvs»-ideologi.

I en ein slik situasjon er det viktigare enn nokon gong å holda fast ved den ideologiske kjerna i marxismen: Støtte til undertrykte grupper sin kamp for frigjering gjennom kollektive løysingar.

Utgangspunktet

Det sentrale målet for kvinnefrigjeringa er å sosialisere det private reproduksjonsarbeidet: Dei sentrale oppgåvene som i dag blir oppfatta som å tilhøyra den spesifikke «kvinnelege sfæren» må overtakast av samfunnet i så stor grad at det ikkje lenger blir nødvendig med noko samfunnsbestemt arbeidsdeling mellom kjønna.

I vår tids statskapitalistiske Noreg er denne prosessen alt i gong gjennom offentleg utbygging av dag-

heimar for barn, offentlig eldreomsorg, produksjon av ferdigmat osv.

Men denne utviklinga er berre starten på den sosialiseringa som er naudsynt for at det skal bli reell likestilling mellom kjønna. Berre 20 prosent av barna har dagheims plass, og berre ein tilsvaranda del av dei eldre nyt godt av sjuke- eller aldersheims plass eller andre offentlege hjelpeordningar. Resten av omsorgsarbeidet blir utført privat.

Å sosialisere det private reproduksjonsarbeidet krev ei så stor investering og ei så kraftig omprioritering av økonomien at det er uråd innanfor ein kapitalistisk økonomi, der kravet om lønnsemd og maksimal profitt er drivkrafta.

Dessutan må den strukturelle utforminga av samfunnet — med familien som den berande eininga — endrast. Kvinnene sitt økonomiske sjølstende har naturleg nok ført til ei oppløysning av den gamle patriarkalske familiemodellen. Men vi står dermed utan nokon ny sosial grunnstruktur som kan avløysa den gamle. Leddet mellom individet og samfunnet er i ferd med å mista funksjonen sin, og det resulterer i aukande problem som einsemd, mangel på identitet og det å høyre til osv. Eit upersonleg institusjonssamfunn er ikkje i stand til å ta over og utvikle individuelle menneskelege behov. Trongen for ein ny grunnstruktur og ein ny type sosialt nettverk aukar. *Kva har vi å setja i staden?*

Eg vil sjå på to av dei erfaringane som til no finst med omsyn til å erstatta familien med noko anna: Sovjet i 20-åra for å illustrere utviklinga innanfor ein sosialistisk samfunnsbasis og kollektivet *Friedrichshof* i Austerrike for å syne forma på eit eksperiment av i dag.

Er det i det heile mogleg å oppløysa familien og korleis tenkjer vi oss at denne djuptgripande prosessen vil utvikla seg? Kva vilkår må liggja til grunn for at eit samfunn kan veksa fram som ikkje lenger byggjer på familien som grunnstein, men som likevel ivaretek individuelle menneskelege behov på ein betre måte enn i dag?

Sovjet og «Nytt liv-kampanja»

I Boka *«The Sexual Revolution»* går Wilhelm Reich inn på ei analyse av det som skjedde innanfor kampen for kvinnefrigjering i Sovjetunionen frå omlag 1920 og framover til tilbakeslaget i førstninga av 30-åra. Saman med Alexandra Kollontay og kretsen rundt henne spelte Reich ei viss ideologisk rolle i denne kampanja som gjekk under navnet «Nytt liv». Reich skriv:

«Familien smuldra opp radikalt i alle lag av befolkninga; først her, seinare der. Prosessen var pinefull og kaotisk; han førte til terror og forvirring.»

Sjølstendige kvinner oppfattes som en trussel mot de gjeldende normene. Åge Eitungjerde diskuterer erfaringene fra «Friedrichshof-kollektivet» i Østerrike. Der er det «fri seksualitet».

FOTO: MARIANNE BRANTSÆTER/KLASSEKAMPEN

Reich forklarer denne utviklinga slik:

«Mann så vel som kone vart meir og meir opptekne med offentlege gjeremål — dette senka krava familien kunne påleggje medlemmane sine. Dei unge tok til å veksa opp i kollektiva. Slik oppsto ein konkurranse mellom familieplikter og samfunnsplikter.(...) Alt dette skjedde på basis av ei stadig fjerning av det sterkaste familiebandet — faren sin økonomiske pisk over kone og barn.»

På mange måtar kunne dette avsnittet like godt vera ei skildring av den «familieoppløysninga» som går føre seg i Noreg i dag. Bortsett frå at kollektive buformer og produksjonseiningar ikkje spelar nokon rolle i vårt land.

Frå klan via familie til kollektiv

Teoretisk prøver Reich seg med denne vinklinga for å forstå den historiske prosessen familien gjekk gjennom i Sovjet:

«I fylgje Marx, er ei av hovudoppgåvene til den sosiale revolusjonen å avskaffa familien. (Med det er sjølv sagt meint den påtvungne («compulsive») familien.) Det Marx har utleda teoretisk frå den samfunnsmessige utviklinga, vart seinare stadfesta av den sosiale organiseringa si utvikling i Sovjet. Den gamle familien tok til å bli erstatta av ein organisasjon som hadde visse likskapstrekk med den gamle klanen i det primitive samfunnet: det sosialistiske kollektivet i skulen, ungdomskommunane osv. Skilnaden mellom den gamle klanen og det sosialistiske kollektivet er at det første er grunne på blodsband og blir ei økonomisk eining på det grunnlaget. Det sosialistiske kollektivet — på hi sida — er ikkje basert på blodsband, men på felles økonomiske funksjonar. Den økonomiske eininga fører nødvendigvis til personlege forhold som til slutt også gjer ho til eit seksuelt kollektiv. På same måten som familien i det primitive samfunnet øydela klanen, slik øydelegg også det økonomiske kollektivet familien.»

Den smertefulle prosessen

Som vi veit, vart det ikkje etablert nokon ny sosial organisasjon for å erstatta familien i Sovjet. Dei tilløpa til at dei økonomiske kollektiva overtok familien sin funksjon — som Reich er inne på — tok etter kvart slutt. Og det er naturleg å spørja kvifor dette skjedde på tross av at Sovjet endå var sosialistisk. Reich stiller spørsmålet slik:

Problemet er ikkje: Kvifor blir familien oppløyst? Årsakene til dette er openlyse. Spørsmålet som er mykje vanskelegare å svare på er: Kvifor er denne oppløysninga så mykje meir smertefull enn nokon annan revolusjonær prosess? Ekspropriasjonen av dei sosiale produksjonsmidlane skadar berre eigarane, ikkje massane — berarane av revolusjonen. Men oppløysinga av familien treffer nettopp dei som er etla til å fullbyrda den

økonomiske revolusjonen; arbeidarane, funksjonærane og bøndene.»

Reich gir ikkje noko eintydig svar på det spørsmålet han stiller — i alle fall er det diffust. Dessutan blir det vanskeleg å gjera seg opp noko sjølstendig vurdering av det som skjedde fordi Reich gir eit så lite allsidig bilete. Han nemner til dømes ikkje korleis sosialiseringa av reproduksjonsarbeidet utvikla seg for om mogleg å finna noko av forklaringa der. Generelt i heila boka fokuserer Reich einsidig på det psykiske og han gir oss derfor eit lite eigna reidskap til å forstå utviklinga.

Mangelen på analyse og politikk

Men Reich har utan tvil eit viktig poeng når han hevdar at kommunistpartiet mangla ein spesifikk teori for å føra utviklinga i retning av ei oppløysing av den trdisjonelle familiemodellen. Han skriv at:

«Lenin sjølv — i kritikken av ei bok av Ruth Fisher — understreka det faktum at den seksuelle revolusjonen, liksom den sosiale kjønnsprosessen generelt, langt frå var forstått ut frå den dialektiske materialismen sitt standpunkt, og at meistringa av dette spørsmålet vil krevja eit enormt eksperiment. Han meinte at dersom nokon kunne leggja fram dette problemet i sin heilskap og få fram den verkelege betydninga, så ville han gjera revolusjonen den største teneste.»

Her er vi vel ved eit av kjernepunktene for å forstå den utviklinga som skjedde i Sovjet: Problemet var ikkje forstått av dei som sat med den politiske makta, og den utviklinga som hadde skjedd hadde dermed ikkje noko bestemt mål fram mot ein ny måte å organisere produksjonsarbeidet på. Den gamle patriarkalske tradisjonen vann over «Nytt liv-kampanja» fordi denne mangla ei skikkeleg analyse, eit fast mål og ein politikk for å nå dette målet. Reich si eiga manglande forståing illustrerer på ein bra måte den idealismen som prega pionerane bak «Nytt liv».

Friedrichshof - eit lærerikt eksperiment

Kollektivet Friedrichshof i Austerrike er det eldste og mest radikale samlivseksperimentet i Europa. Etter fjorten års forsøk og eksperimentering lever i dag om lag 150 menneske i ein samfunnsmodell som byggjer på kollektiv eigedom og felles seksualitet. Kollektivet er sjølsforsynt med jordbruksprodukt, men lever hovudsakleg av inntektene frå det omfattande kursarbeidet som går føre seg på sjølve kollektivet og rundt i Europa. Dessutan jobbar medlemene i periodar ute i samfunnet. Kollektivet har eigen skule som er anerkjent over heile landet, der er barnehage, legekontor, eige reisebyrå, forsamlingslokale, storkjøkken med matsal, vaskeri, syverkstad, snikkarverkstad, butikk og biblio-

tek med skrivestove og video- og kasettotek. Organisatorisk er kollektivet oppdelt i «sjikt», som igjen er oppdelt i grupper på åtte-ti personar.

Frå AAO og flatstruktur til «positiv autoritet»

Friedrichshof har gått gjennom ei utvikling som starta med at parforholda vart oppløyste allereie tidleg på 70-talet. Dei dreiv terapi etter mønster frå Wilhelm Reich, eksperimenterte med seksualiteten og arbeidde med personleg frigjerings. dette var innhaldet i den kollektivvørsla som veks fram under namnet AAO-kollektiv, ei form for «urkommunistiske» samfunn.

Seinare er denne forma for kollektiv blitt avskaffa. På Friedrichshof fann dei ut at dei kom lengre ved å forstå mennesket ut frå sosiale samanhengar og ikkje einsidig ut frå psykiske. No snakkar dei heller ikkje lenger om eit samfunn utan autoritetar, men om korleis positive eigenskapar kan gjevast autoritet og bidra til å løfte alle eit hakk opp. Den stramme organiseringa og den gjennomførte disiplinen gjev Friedrichshof ein atmosfære som får ein Raud Front-leir sjølv frå 1975 til å bleikna i samanlikning.

Med tynnhuda ut

Kari Skollerud gjev i ein artikkel fylgjande skildring av Friedrichshof etter at NRK hadde vitja kollektivet og produsert ti program som gjekk i radioen i 1981:

«Den viktigste erfaringen tør jeg i alle fall stå ved: Friheten på Friedrichshof førte ikke til at folk ble hensynsløse og dominerende. En omgangsform så preget av omsorg og interesse for andre, møter man ikke ofte. For samtidig som de trenete Friedrichshof-beboerne kunne dette med å blottstille seg og leve med tynnhuden ut, hadde de sansene åpne for hverandre. Ikke en bemerkning om tredjemann hørte vi falle mellom to, her snakket man ikke om mennesker men til dem. Overskudd og evne til kontakt er en egenskap som står høyt i kurs på Friedrichshof, og som de snakket meget om.»

Sjalusien

Då jeg besøkte Friedrichshof i 1982 stilte vi m.a.spørsmålet om ikkje den frie seksualiteten førte masse sjalusi med seg. «Jau, vi er sjalu, og vi arbeider med det. Men det er ikkje lenger noko stort problem», var svaret.

Men det er altså etter ti års erfaring innanfor eit forholdsvis økonomisk stabilt kollektiv, der den enkelte var viss på å vera trygg og attraktiv — ikkje berre overfor ein, men heile gruppa. Og der «den andre» ikkje blir eit trugsmål i forhold til barna, slik som i vårt samfunn, fordi barneoppdraginga var eit felles ansvar uansett om foreldra budde saman eller ikkje.

Den «kvinnelege sfæren» må overtakast av samfunnet.

Kvinnene si stilling

Det som også var spesielt interessant å merke seg på Friedrichshof var den spesielle rolla kvinnene etter kvart hadde fått. I dei fleste aktivitetane var det kvinnene som dominerte, og innanfor rankinglista «Dei mest omtykte personane» — systemet med «positiv autoritet» som dei hadde utvikla — var kvinnene i klart fleirtal.

Michael Pfister — ein av dei teoretisk leiande på Friedrichshof — skriv i boka *«Kommune, Frauenrolle und Utopie»*:

«Omsynet til kjærleikslivet og det private husarbeidet gjer at kvinnene sitt skapande potensial ikkje blir virksomt i samfunnet. Korleis basisen for ei slik frigjerung kan sjå ut, er synt gjennom dømet Friedrichshof, der kvinnene er dei dominerande og har viktige funksjonar i gruppene. Deira evne til kommunikasjon, som kjem av den kjønsspesifikke oppdraginga, gjer dei oftast overlegen mannen, som av det bestående først og fremst vart sosialisert til konkurranse.(...) Undersøkinga av husarbeidet i familien i utviklinga frå føydalismen til i dag har synt meir enn tydeleg at: Kvinnefrigjerung er nødvendig knytt til den samfunnsmessige overtakinga av reproduksjonsarbeidet gjennom eit sjølførvalte fellesskap. Marx sine ord om kvinna si stilling i brevet til Kugelmann burde ringja i øyrene til alle dei som driv og diskuterer og praktiserer ei ny livsform.»

Og i dette brevet skriv Marx:

«Kvar einskild som veit noko om historie, veit også at store samfunnsmessige omveltningar er umoglege utan den kvinnelege katalysator («Ferment»). Det samfunnsmessige framskrittet let seg nøyaktig måla ut frå den samfunnsmessige stillinga til det vakre kjønn (dei heslige innestengde).»

Det er mogleg å oppløysa familien positivt

At Friedrichshof — i Marx si ånd — såleis skulle vera eit samfunnsmessig framskritt med mange ytre kjenneteikn på å vera eit nytt samfunn, er klart nok. Sjølv om det «berre» er ei lita grøn øy, omkransa av eit kriseramma kapitalistisk Europa med systemetatisk kvinneundertrykking og beinhard jantelov.

Friedrichshof syner dessuten at det er mogleg å oppløysa familien og innføra ei ny sosial organisering som både frigjer kvinnene og gjev den einskilde langt større høve til personleg utvikling, samtidig med at ungane si stilling blir styrka. For ein utanforståande virka systemet framandt og kanskje skremmande. Men det som

Friedrichshof er mer disiplinert enn Rød Fronts sommerleire i 1975.

FOTO: KLASSEKAMPEN

er viktig, må vel vera at Friedrichshofarane sjølve verka svært tilfredse og hadde frigjort kapasiteten til eit enormt overskot overfor kvarandre.

Slutningar

Eg har sjølv ikkje erfaring frå å leva kollektivt og har heller ikkje tru på at det er råd å koma særleg langt i å utvikla nye samlivsmåtar innanfor eit samfunn der familien — såvel økonomisk og juridisk som sosialt og psykisk — er grunnsteinen.

Å melda seg ut av samfunnet — slik Friedrichshofarane har gjort — er mildt sagt ei dårleg løysing dersom ein kjempar for eit nytt samfunn. Det blir ein ny variant av den reformistiske «spekkhogger-teorien»: Innfør sosialismen bit for bit.

Under kapitalismen bør vi derimot støtta eksperiment som syner at menneske kan ta vare på kvarandre utan at det skjer innanfor den tradisjonelle familien. For familien *er* i oppløysing og krev ei erstatning som korkje bør vera individuell isolering og einsemd eller

storinstitusjonar. Men både maktforholda og kapitalismen sitt grunnleggjande behov for at reproduksjonsarbeidet blir utført privat og *gratis* gjer at kampen i dag først og fremst blir ein defensiv *forsvarskamp* — inntil folk sjølve grip makta og planlegg samfunnet ut fråsitt beste.

Kollektivet

Eit *slikt* samfunn vil ha økonomiske forutsetningar til å akseptera begge kjønn sin rett til å forsørgja seg sjølv. Dermed også barn og eldre sin rett til full økonomisk forsørging frå samfunnet. Den samfunnsbestemte arbeidsdelinga mellom kjønna, som til då har bunde kvinner til den private sfæren og menn til den offentlege, vil dermed ikkje lenger vera nødvendig.

Denne oppløyste familien som *økonomisk* eining vil heilt sikkert auka den *sosiale* oppløysninga, slik vi såg det i Sovjet då kvinnene vart økonomisk sjølvstendige og slik vi ser det i vårt samfunn i dag. Men i motsetning til ei oppløysning til anarki og sosial naud — slik vi har

Sovjet prøvde å bryte med den gamle familien, men endte i ganske tradisjonelle mønstre. Heller ikkje i ledelsen fikk kvinnene særlig innpass.

KVINNER & FAMILIEN

sett til no — må vi stille utviklinga av eit nytt sosialt felleskap: kollektivet.

Kvinnemakta

Men denne utviklinga vil ta tid. Og ho må styrast til fordel for det undertrykte kjønnet.

Og nettopp fordi kvinnene har den mest openlyse fordelene av ei ny organisering av reproduksjonsområdet, må kvinnene sikrast *makt* til å styre utviklinga. Utan ei slik makt, vil samfunnet framleis bera preg av dei patriarkalske verdiane og ikkje gje kvinnefrigjering.

Ei oppløysing av familien som den viktigaste sosiale eininga vil i praksis bety ei grunnleggjande endring av alle personlege forhold menneske i mellom. Dette forutset ei gradvis omstilling over generasjoner, og ikkje

over natta, slik det skjedde i Sovjet. Men det *vil* vera nødvendig for at den kvinnelege halvparten av befolkninga skal få full frigjering.

«Det nye mennesket»

Familieoppløysinga har og ein annan konsekvens som inneber langt meir enn «berre» kvinnefrigjeringa: I sin naturlege konsekvens vil kvinnefrigjeringa og den kollektive samlivsmåten, som må overta etter familien, også stille eit nytt spørsmål på dagsorden: Den individuelle frigjeringa av mennesket, utviklinga av den ein-skilde sin individualitet — kvinne som mann. For «den som undertrykkjer ein annan, kan ikkje sjølv vera fri».

Å oppløyse familien og erstatta han med kollektivet er dermed starten på å forma Det nye, kommunistiske

«Det er mulig å oppløse familien positivt», skriver Åge Eitungjerde.

mennesket, der kvart einskild individ er økonomisk — så vel som seksuelt — sjølvstendige, og der kvinne som mann er «fullverdige» og sosialt kreative menneske som kan gje av personleg overskot og fri vilje og ikkje av plikt.

Dette er eit samfunn der ikkje berre kvinnene er frigjort frå å vera kjønn nummer to og difor kan utvikle si individuelle skaparkraft som frie menneske. Men også menn er frigjorte frå det sosiale kjønnsherredømmet, og kan utvikle seg som kjenslemessige uhemma og opne menneske.

Det er eit samfunn der barn og ungdom ikkje lenger er avhengige av dei biologiske foreldra sine materielle og emosjonelle ressursar, men kan motta impulsar frå ei større og meir samansett gruppe.

Det er eit samfunn, der eldre og funksjonshemma er frigjorde frå å «vera sine egne til byrde», og i staden er ressursar etter individuell evne i ein større sosial samanheng.

Det er eit samfunn der eit menneske kan stå overfor eit anna menneske *som eit ekte uttrykk for seg sjølv*. Og ikkje som no: Figurar som representerer kapitalismen sine økonomiske vareverdiar på kjønn, alder og produksjonsdugleik.

Eller som Marx så poetisk uttrykte det:

«Tenk deg at mennesket er blitt menneske og forholdet hans/hennar til verda er blitt eit menneskeleg forhold: då kan du byta kjerleik berre for kjerleik, tillit for tillit osv. Kvar einaste av dine forhold til menneske og natur må vera eit spesifikt uttrykk, som stemmer saman med objektet til viljen din, med ditt verkelege individuelle liv.»

Rosenraude vyar og store ord? Døm sjølv! Kast deg utpå og ta stilling. For det er det viktigaste av alt: Dette er ikkje nokon «tilfeldig» diskusjon om prinsippprogrammet til AKP eller ein diskusjon for skulerte kvinneaktivistar aleine. Det er ein diskusjon om korleis vi ser for oss eit samfunn av frie individ — eit kommunistisk samfunn. Og det er ei sak for alle progressive menneske. □

Litteratur og Kjelder:

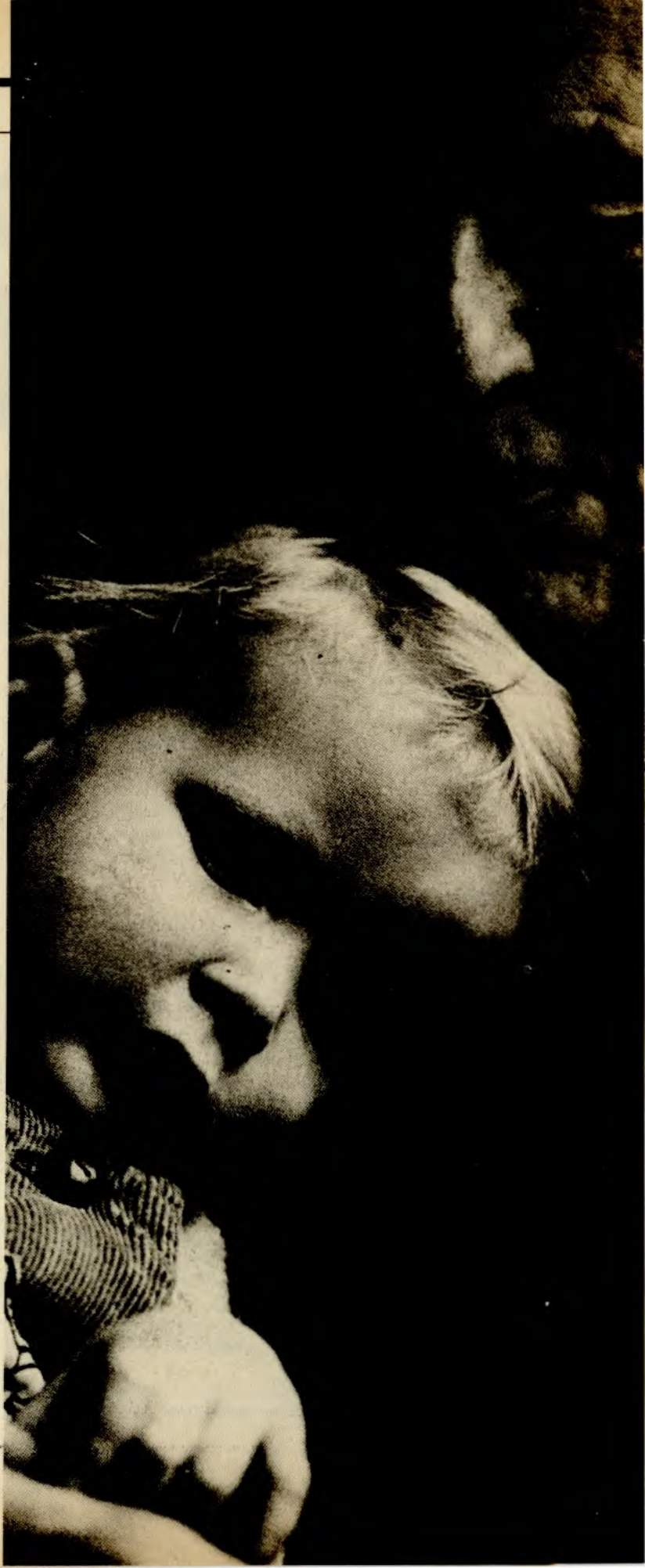
Wilhelm Reich, *The Sexual Revolution*, Vision press Ltd., London 1972

Aike Blechschmidt, Michael Pfister, *Kommune, Frauenrolle und Utopie. Der Friedrichshof: Versuch einer historischen Standortbestimmung*, Dreisdam Verlag, Freiburg i. Br., 1982

Kari Skollerud, *Frihet - et vanskelig eksperiment*, Programbladet 1981

Materialisten, 3/82, Forlaget Oktober, Oslo 1982

For et samfunn der barn og ungdom ikkje er avhengige av dei biologiske foreldra sine ressursar.

VERDIPRODUKSJON I FAMILIEN

den siste tida har det blitt god tone i ml-bevegelsen å se *familien* som hovedårsak til kvinneundertrykking i samfunnet. Fra tidligere å være et ikke-eksisterende fenomen i politisk tenking, har familieinstitusjonen nå inntatt en stjerneplass blant årsaksvariablene.

Av Kvinner & kapitalen-gruppa

Argumentasjonen for dette springer ut av en rettferdighetsideologi (det er urettferdig at menn har flere penger, mer fritid, personlige tjenere, flere privilegier osv.). Men det økonomiske fundamentet for alle disse urettferdighetene blir i liten grad tatt opp. Å redusere kjønnsmessig ulikhet til et familiefenomen, er etter vår oppfatning et blindspor. Det saken dreier seg om er en samfunnsmessig deling av arbeid, eiendom, penger og makt fordelt på kjønn. Det dreier seg om utbytting.

Økonomi

Under debatten har det etterhvert vist seg at uenighetene ikke bare går på familiens funksjon, kjønnsrelasjonenes betydning og forholdet mellom bruks- og bytteverdier, men vel så mye dreier seg om grunnleggende forskjellig syn på samfunnets økonomi. Hovedkritikken mot det etablerte AKP-synet kan etter vår oppfatning rette seg inn på to områder.

1. AKP føyer seg klart inn i en marxistisk tradisjon der «økonomi» er ensbetydende med «produksjonslivet». Dette innebærer en ensidig fokusering på lønnsarbeidet og tilsvarende neglisjering av det ulønna arbeidet i reproduksjonen. Dermed tar man ikke utgangspunkt i det samfunnsmessige totalarbeidet, der kvinners ulønna omsorgsarbeid i familien faktisk er større enn antall årsverk nedlagt i industrien samla sett (1972). Et økonomisyn som hopper over et slikt fenomen, ser ikke den samfunnsmessige økonomiske helheten, og kan i beste fall bare by på en økonomisk delforståelse. I tillegg har det selvfølgelig en patriarkalsk slagside, fordi kvinners arbeidsfelt og -omfang glatt overses.

2. AKP er også delvis påvirket av et borgerlig syn. I denne tradisjonen deles samfunnet inn i mer eller

mindre autonome (sjølstyrte) sektorer, — én for kultur, én for politikk, én for økonomi osv. Den beste polemikken mot dette synet er reist av Marx, som kritiserte de borgerlige økonomene på sin tid for ikke å gå under overflata, for bare å se på de markedsmessige transaksjonene med pengebytte. Et sosialt forhold (mellom utbytter og utbytta) framstår på overflata, på markedet, som et tinglig forhold (mellom ting og ting/ting og penger). Også i dag kan det reises kritikk mot et tinglig syn og en manglende forståelse av hvordan økonomi utgjøres av og uttrykkes gjennom sosiale relasjoner.

Produksjon og reproduksjon

Bestanddelene i et samfunns økonomi er mange, men er alltid bygd opp av to hovedelementer, produksjon og reproduksjon. Med produksjon menes ofte skaping av ting, hos oss i form av varer for salg. Reproduksjonen innbefatter skaping og gjenskaping av arbeidskraft og en stadig gjendanning av hele den kapitalistiske produksjonsmåten. Det som imidlertid ofte siktes til ved bruk av begrepet er danning av arbeidskraftsvaren.

I enkelte samfunn er produksjon og reproduksjon sammenvevde og umulig å adskille. Men med kapitalismen gjennomføres et systematisk skille, i og med at systemet er bygd opp rundt den frie, «egenproduserte» lønnsarbeideren

Arbeid og arbeidskraft

Ved analysen av den kapitalistiske verdiproduksjonen, fant Marx at det eneste som kunne gi verdi var det *arbeidet* som lå nedlagt i varen. En hver kapitalistisk vare får sin verdi gjennom den mengden samfunnsmessig nødvendig arbeidstid som går med til å reproducere

den. Sjøl om arbeidskrafta på flere måter inntar en spesiell posisjon, så er dens *karakter av vare*, inkludert hvordan den får verdi, lik alle andre varers. Det er et paradoks at samtidig som marxister har vært opptatt av å fokusere på det levende arbeidet, det menneskelige element i produksjonsprosessen, så har de utdefinert *skapinga av arbeiderne* og spørsmålet om hvor, hvordan og av hvem varen arbeidskraft blir danna. I stedet har det blitt reist en merkelig argumentasjon om at arbeideren skaper sin egen arbeidskraft i produksjonsprosessen. Her blandes kortet «skapning av verdi» med kortet «mottatt tilsvarende verdi» (lønn).

Utbytting hjemme og ute

Den tidligere omtalte adskillelsen mellom produksjon og reproduksjon gir seg utslag i en splittelse av den arbeidende befolkninga i to hovedgrupper, produsenter og reproducenter. Grovt sett utgjøres produsentgruppa av menn, reproducenterne av kvinner. Mye av det reproduktive samfunnsarbeidet har i store deler av dette århundre vært organisert innfor privat familieramme, men i løpet av de siste 15-20 åra har kvinner toga ut i «arbeidslivet». Dette henger sammen med at samfunnsutviklinga medfører et økende behov for stadig mer kvalifisert arbeidskraft: — den familiebaserte produksjon av arbeidskraft som er knytta til kjærlighet og personlig omsorg, og — den offentlige produksjon som er tilknytta tjenesteyting, undervisning, helse- og sosialarbeid. Offentlig eller privat organisert, det samfunnsmessige reproduksjonsarbeidet hviler på kvinners skuldre. Uansett innfor hvilken *institusjonell ramme* dette arbeidet skjer, finner *verdimessig produksjon av arbeidskraft* uomtvistelig sted. Denne verdiproduksjonen innebærer at reproducenterne inngår i et *utbyttingsforhold*, på den måten at de skaper en verdi som er større enn deres egen (prisen på egen arbeidskraft). I klartekst: at de tilfører mannlig arbeidskraft verdi gjennom sitt arbeid. Det finnes to indikatorer på dette forholdet. Den første er det gjennomsnittlige lønnsnivået på de reproduktive yrkeskategoriene (der kvinner er) sett i forhold til de produktive (der menn er). Forholdet er omtrent tre til fem. Den andre er det såkalte «forsørgertillegget» som innebærer en indirekte «betaling» for kvinners arbeidskraft. Det er viktig at dette «forsørgertillegget» ses som en indikasjon og ikke brukes som analytisk begrep. *Tesen om forsørgerlønn* holder nemlig ikke vann. Det er et politisk begrep som virker tilslørende i å forstå sentrale økonomiske arrangementer av og mellom kjønn som ulik arbeidsfordeling, eiendomsfordeling og utbytting.

Kjønn og klasser

Ut fra den grunnleggende motsigelsen mellom arbeid og kapital, og ved bruk av etablerte begreper, som Lenins klassekriterier, er det godt rom for å definere «kjønnsmotsigelsen» i hovedsak som en klasse-

gelse. Tradisjonell klasseanalyse sjalter imidlertid ut de som produserer arbeidskrafta. Dermed oppnås en effektiv tilsløring av at kjønnsforhold, privatliv osv. er politisk og har klassekarakter. I tillegg blir forståelsen av «klasse-motsigelsen» gal, fordi man ikke forstår hvordan kjønns-motsigelsen griper inn.

Som argumentert for i teksten innehar menn og kvinner ulike økonomiske posisjoner i dette samfunnet. Denne posisjonen lar seg ikke skille fra den sosiale realitet som ligger i å være (og å bli) mann eller kvinne. Vi oppfatter *kjønn* først og fremst som en sosial og fysisk disiplinering til å innta de betingede økonomiske posisjonene. Dette innebærer ikke en økonomisk reduksjonisme, men en presisering av at økonomi og sosialitet henger sammen, og at de økonomiske aspektene ved kjønns-samfunnet bør studeres nærmere. □

FOLKEKRIG PÅ

I skyggen av Mellom-Amerika og Sentral-Asia har det vokst fram en frigjøringsbevegelse på Filippinene. President Ferdinand Marcos nøler ikke med å peke ut New Peoples Army, NPA, som den største utfordringa for regimet sitt. Nær halvparten av befolkninga på landsbygda er med i revolusjonære masseorganisasjoner. Folkehæren opererer i alle deler av øy-nasjonen. I alle større byer er det bygerilja-operasjoner. Opp til en million demonstrerer i hovedstaden Manila.

Av Per Gunnar Gabrielsen

Varslet om revolusjon er ikke et langtidsvarsel. Om et par år blir trolig ordren gitt om at amerikanske militære styrker skal kastes inn i kampen for å forsvare viktige amerikanske interesser som angår hele Sør-Øst Asia.

Jeg skal på bakgrunn i en to måneders studiereise på Filippinene, drøfte noen deler av folkekrigs-strategien. Den er viktig fordi den i prinsippet angår frigjøringsbevegelser i *alle* land i den tredje verden, og fordi den samme strategien vil være bærebjelken for vår egen kamp for sjølråderetten om vi skulle bli okkupert.

Ei samling øyer

Borgerlige militærteoretikere, med et overflatisk kjennskap til Mao Zedongs bøker, vil uten videre avvise at en folkekrig etter «kinesisk modell» er mulig på Filippinene. Landet består av mer enn 7000 øyer, 200 av dem er bebodde. Arealet er på størrelse med fastlands-Norge. De vil hevde at geriljastyrkene, under disse vilkåra, mangler områder å trekke seg tilbake til når fienden setter inn konsentrerte angrep med større styrker. Områdene blir for «trange» for geriljaoperasjoner, i motsetning til f.eks. det store landarealet de kinesiske frigjøringsstyrkene opererte i. Det samme synet blir forøvrig hevda mot folkekrigsstrategien i tilfelle Norge blir okkupert med henvisning til vestlands-fjorder som skjærer landet i stykker og terrenget i Nord-Norge som er «trangt» og oppstykket.

New Peoples Army — Reagans nye hovedmotstander?

Å FILIPPINENE

FOTO: MAY GYTHFELDT/PER GUNNAR GABRIELSEN

Mao uaktuell?

Andre vil hevde at befolkningskonsentrasjonen i byene, mer enn 40 prosent av befolkninga på 52 millioner er stuert sammen i byer, gjør Maos tese om å omringe byene fra landsbygda uaktuell. Den andre ytterligheten vil hevde at by-gerilja rett og slett ikke er militært mulig. Begge deler er feil om vi skal dømme etter den praksis NPA har.

Når NPA i dag har en hær med mer enn 20 000 soldater, i full gang med å trekke sammen styrkene til mer *regulære* enheter som i 1986 kanskje vil være en *jamn-byrdig* militær motstander for 240 000 regjeringssoldater, er det klart at de borgerlige militærteoretikerne tar feil. Spørsmålet er *hvorfor*?

Fascisme og politisk kamp

Når streiker, demonstrasjoner og andre former for politisk kamp er trekk i bybildet f.eks. i Manila, kan det oppfattes som at Marcos' regime ikke er fascistisk. Det er feil. Poenget er at under fascistiske styreformer, som vi finner i *mange* land i den tredje verden og som vil være herskeformen for en okkupant i Norge, er det *mulig* å utvikle den politiske, åpne kampen. Mer enn det, det er helt *nødvendig* dersom frigjøringsbevegelsen skal seire. Dette er kanskje ikke den vanlige oppfatninga av forholdene under fascismen.

Viktige prinsipper

«Jamn utvikling» og «folket som kraft» er stikkord som utdyper og er tilskudd til folkekrigsteorien. De står også i skarp kontrast til borgerlig militær teori. Disse delene av folkekrigsstrategien fant vi spesielt interessante under vårt besøk på Filippinene.

Jamn utvikling

De geografiske vilkåra for folkekrigen på Filippinene gir den et særskilt karaktertrekk som kan sammenfattes i en tese om *jamn utvikling av egne styrker*. Dette behandles i ei bok av Amado Guerrero (alias Jose Sison) alt i 1976, i et tillegg som heter «Spesielle karaktertrekk ved folkekrigen på Filippinene.» (Anmeldt i Røde Fane 3/84).

Da NPA starta i 1969, opererte de i to fronter. På den tida var det ulike meninger om strategien. Et syn gikk ut på å konsentrere styrkene i et mindre antall områder. Et annet syn hevda at behovet for å utbygge NPA jamt på alle strategiske øyer og om nødvendig overføre styrker fra en sterk front til svakere fronter. NPA-styrkene i Cagayan Valley, nord på den største øya Luzon, ble raskt angrepet av store regjeringsstyrker. I mer enn fire år var NPA-styrkene isolert fra omverden, og til tross for store anstrengelser klarte de

Jamn styrkeoppbygging er folkekrigsstrategien for øysamfunnet Filippinene.

FOTO: MAY GYTHFELDT/PER GUNNAR GABRIELSEN

ikke å utvikle kampen til egen fordel. Tvert imot ble nettopp mangelen på bak-land, et utilgjengelig område å trekke seg tilbake til og «forsvinne» midlertidig i, nesten skjebnesvangert for enhetene.

Spre styrkene

Sjøløst vil det samme kunne skje hvor som helst på de 200 øyene. En del av løsningen på dette lå i å spre egne styrker over hele Filippinene, bygge styrkene jamt opp og etterhvert bli i stand til å *strekke* regjeringsstyrkene så mye at det ble vanskelig for Marcos å konsentrere styrker ett sted uten å åpne for NPA-offensiver et annet sted. I praksis har denne linja for oppbygging av folkehæren dominert fra 1972 og fram til i dag. Den har vært et viktig kjennetegn på målsettingene i den første tredjedelen av fasen med strategisk defensiv.

Vi kunne sjøl observere resultatet i forbindelse med valget i mai 1984. Marcos ønska å trenge NPA-aktivitetene lengst mulig unna den internasjonale oppmerksomheten valget dro på seg og gjennomførte mange offensiver mot NPAs fronter.

Marcos' planer ble forpurra

6-7000 soldater ble overført til Mindanao som blir oppfatta som den øya hvor NPA står sterkest. Troppene

ble særlig hentet ned fra øyene i Visayas. Og NPA-styrkene i Visayas kunne raskt gjennomføre ei rekke taktiske offensiver som forpurra planene til Marcos.

I de ti åra som gikk fra 1972 har små enheter fra NPA systematisk åpna front etter front på alle strategiske øyer sånn at det nå i alt er over femti fronter. Vi skal komme tilbake til hva dette arbeidet har bestått i. Men i denne sammenhengen vil vi framheve denne jamne utbyggingas betydning for denne perioden som har vært forberedende for den store aktiviteten NPA har i dag. *Uten* denne jamne utviklinga, ville det vært umulig å komme så langt.

Tesen om den jamne utviklinga begrenser seg sjøløst ikke til dette forberedende stadiet. Også nå, når regulariseringa av geriljastyrkene er i full gang, er det viktig at det foregår en viss balanse over hele landet. Ellers vil regjeringsstyrkene konsentrere seg på å nedkjempe de NPA-avdelingene som var kommet lengst i utviklinga.

Den jamne utviklinga har vært nødvendig for å «bite seg fast», og er like nødvendig i tida framover. Dette er mye betinga av de geografiske forholdene.

Frigjorte områder

Problemet med mangel på bakland, faren for å bli

De forsvarer bøndene mot trakasseringa fra Marcos soldater.

FOTO: MAY GYTHFELDT/PER GUNNAR GABRIELSEN

omringa og isolert, har betydning også for muligheten for å utvikle *frigjorte* områder. Det er områder som det er militært umulig for fienden å trenge inn i. Sånne baser har stor betydning for å ha en ledelse over et område som helhet, for planlegging, oppsummeringer, studier, opplæring, faste og større sjukehus for å lege skader og for soldatenes rekreasjonsmuligheter. I mangel på frigjorte områder, må disse funksjonene løses i sentra som hele tida er i bevegelse. Bare svært små installasjoner kan være faste, som f.eks. ei sjukeseng for en såret person som kan gjemmes så godt bort at fienden ikke finner den i skauen.

Frontene

Problemet med mangel på bakland stiller også krav til hvordan frontene bygges opp i forhold til hverandre. Både dette, og behovet for å trekke sammen styrker til større enheter, gjør at frontene må ligge sånn at det er mulig å ta seg fra en front til en annen. Når arbeidet i sin tid ble starta med å bygge opp frontene, var dette hensynet med i beregninga når området ble valgt ut.

Politikken styrer geværet. Plattformen til den nasjonale, demokratiske fronten, NDF, blir studert i folkehæren.

FOTO: MAY GYTHFELDT/PER GUNNAR GABRIELSEN

Sjølsgt spiller andre forhold også inn når frontene ble fastlagt. Men så langt det var mulig sikra NPA at en seinere kopling var geografisk mulig.

Trange operasjonsområder, mangel på bakland får som vi ser mange konsekvenser og gir folkekrigen en særegen karakter. Måten å takle problemet på har vært *jamn oppbygging*, bevegelige baser og frontområder som seinere kan forbindes. Denne geografien gir også folkekrigen karakter av harde, kortvarige trefninger i motsetning til f.eks. i Kina der Maos styrker kunne kjempe sammenhengende slag med fienden over lengre tid. I samband med dette er den dårlige veiutbygginga på Filippinene et modererende element.

Vi nevnte forholdet by-land og åpen politisk kamp i et fascistisk diktatur i innledninga. By-geriljaen og de politiske demonstrasjonene i gatene satte fingeren på et klassisk, viktig spørsmål — folkehæren som en politisk hær — Maos tese om at politikken må styr geværet. Av NPAs vel 20 000 soldater var omlag halvparten oppsatt i enheter som hadde politisk arbeid som hovedoppgave sist sommer. I 1980 var 70 prosent politiske enheter, dette vitner om *stor* vekt på det politiske arbeidet.

Væpna propaganda grupper

De enhetene som har propaganda som hovedoppgave kalles i NPA væpna propagandagrupper. De er utstyrt med lette, ofte eldre våpen fordi de ikke skal angripe, men om nødvendig forsvare seg.

Gruppene består i regelen av fem-seks soldater. De rykker inn i områder der NPA ikke har operert før, for å legge et politisk grunnlag for seinere militære operasjoner. Først når området er politisk konsolidert kan NPA-styrkene med militære operasjoner som hovedoppgave operere i området.

Det må stilles ganske høye krav til politisk enighet og organisering før et område er konsolidert. I prinsippet betyr det at *alle* i en landsby er organisert i revolusjonære komitéer, som er spesialisert i bonde-, kvinne- og ungdomskomitéer som jobber med noe ulike oppgaver i landsbyen. Konsolideringa forutsetter også at det ikke finnes folk i landsbyen som støtter Marcos, dvs. kan fungere som angivere.

Ikke frigjorte

Vi har før vært inne på at disse konsoliderte områdene ikke er frigjorte områder, i betydninga av at regjeringsstyrkene ikke kan trenge inn i området. Konsoliderte landsbyer blir ofte angrepet av fienden som gjennomfører omfattende repressalier. Graden av politisk konsolidering må være så sterk at sånne raid ikke bryter ned de politiske organisasjonene, bryter ned motstandsviljen blant bøndene. Tvert imot må de være i stand til fortsatt å støtte opp om revolusjonen og NPA når regjeringsstyrkene har trukket seg tilbake.

Vern mot trakassering

For å forklare at dette er mulig, er det viktig å forstå at NPA også er en militær maktfaktor i et konsolidert område. Sjøl om regjeringsstyrkene kan trenge inn i en landsby og gjøre stor skade, er NPA først og fremst et hinder for den daglige trakasseringa disse bøndene opplever fra Marcos-hæren. Jordbruksvarer blir konfiskert, akkurat som andre av bøndenes produkter blir beslaglagt. Militære ved vei-sperringer raner bønder på vei hjem fra markedet i byene. Marcos-hærens paramilitære styrker samarbeider med de ordinære styrkene i å henrette fagorganiserte og faglige ledere på plantasjonene og i skaudriften. Alt dette blir kraftig motvirka av NPA når de er i området. Sånn sett hindrer NPA en del av den daglige trakasseringa samtidig som de på lengre sikt er et redskap for å bli kvitt faenskapet for godt. Og folk ser at NPA har framgang. De har grunn til å tro at det er mulig å gjennomføre en nasjonal, demokratisk revolusjon, eller ny-demokratisk revolusjon som var Maos begrep.

Revolusjonær kraft

denne plattformen skiller NPA i dag fra tidligere væpna opposisjon på Filippinene. Den skiller dem også fra store deler av den muslimske geriljaen, Bangso Moro Army, BMA. Mens den tidligere Huk-geriljaen på 50-tallet var svært sammensatt når det gjaldt politiske målsettinger, er NPA en gjennomgående enhetlig revolusjonær kraft. Plattformen til den nasjonale, demokratiske fronten, NDF, studeres i folkehæren og i de revolusjonære komitéene på landsbygda. Den er sjølve ryggraden i bevegelsen.

De væpna propagandagruppene opererer i de ikke-konsoliderte områdene. de bruker alle slags kontakter til nye landsbyer, velger ut pålitelige folk og leder studier, diskusjoner og organisering av komitéene. Etter som disse gruppene består av bønder, vinner de fort folks tillit. Normalt vil et sånt konsolideringsarbeid trenge tre, fire måneder før de fleste i landsbyen er organisert og i stand til å understøtte NPA-styrkene med militære hovedoppgaver.

Hvorfor er den politiske konsolideringa avgjørende? Dersom NPA skal drive militær kamp mot regjeringsstyrkene, må frigjøringsstyrkene operere i nærheten av Marcos garnisoner og større gruve- og plantasjebedrifter som har militære sikkerhetsstyrker. NPA kan heller ikke være folks væpnede arm mot trakasseringer, svart terror osv. uten at de oppholder seg blant bøndene.

Støtte fra folket

En frigjøringshær, uansett størrelse, kan ikke bevege seg i et befolket område uten full støtte fra de som bor

Bildet viser gullvasking. Geriljaen er avhengig av støtte fra lokalbefolkninga. I de konsoliderte områdene er geriljaen folkets væpnede arm mot Marcos-regimet.

FOTO: MAY GYTHFELDT/PER GUNNAR GABRIELSEN

der. Det er ikke mulig å operere uten at folk blir oppmerksomme på det. Frigjøringshæren er helt og fullt avhengig av all den informasjonen om fienden de får fra folk i området. Bare på denne måten kan de innhente nødvendige opplysninger om fiendens bevegelser, vaner, utrustning osv. som er viktig for NPAs egen sikkerhet mot overfall og for å forberede sine egne operasjoner. Sann etterretning kan ikke erstattes av NPA sjøl. Det ville kreve enorm innsats på bekostning av stridsinnsatsen. Det betyr sjølsagt ikke at frigjøringshæren kan la være å sikre seg egen informasjon, spesielt forut for operasjoner.

Heller ikke forsyningsproblemet er i prinsippet mulig å løse dersom det politiske arbeidet ikke gjøres godt og grundig. Avhengig av størrelsen på enhetene må frigjøringshæren normalt leve av det befolkninga kan yte. Sjøl om de får forsyninger fra venner og allierte i byene også, må i praksis mesteparten komme fra fattigbøndene. Dette er ganske enkelt ikke mulig dersom ikke folket står fullt og helt på samme politiske plattform som NPA, er villige til å ofre like mye, om nødvendig sitt eget liv. Dette blir mer forståelig når vi tenker på at NPAs soldater rekrutteres 90 prosent fra fattigbøndenes rekke. Å framstille det som at folket støtter geriljaen, gir ikke et riktig bilde. I de konsoliderte områdene er geriljaen snarere *folks væpnede arm* mot Marcos regjeringsstyrker.

Det viser seg også i de daglige gjøremålene. En sak er at i de fleste familiene er det en eller flere som er med i NPA eller tilknyttet folkehæren på annen måte. Mange familier jobber på fellesbruk og andre felles prosjekter der deler av inkommet går til folkehæren. Å drive fram sånne prosjekter er blant de viktigste oppgavene til komitéene på landsbygda. En dagsorden, enten det er i bøndenes eller kvinnes komitéer, vil ofte være fylt med spørsmål om hvordan disse prosjektene kan drives framover.

Bygeriljaen

I byene er Marcos-styrkene mest konsentrert. Ut fra hovedtanken i folkekrigsstrategien må folkehæren bygges opp der hvor fienden er *svakest*, hvor det er mulig å konsentrere folkehæren i overlegne styrker som slår til mot underlegne regjeringsstyrker og skaffer seg våpen, får trening og bygger seg opp til større, regulære enheter. I byene er dette umulig.

Som en hovedstrategi er bygerilja dødfødt. Det er ikke mulig å bygge opp regulære enheter av frigjøringshæren inne i byene. Konsentrasjoner av folkehæren kan ikke holdes skjult og fienden vil være overlegne i antall og nedkjempe alle sånne forsøk. Filippinenes bygerilja er ikke et forsøk på å «motbevise» denne sannheten i denne delen av folkekrigsstrategien.

Konsolidering?

FOTO: MAY GYTHFELDT/PER GUNNAR GABRIELSEN

Derimot kan bygerilja være et viktig *tilskudd* til den militære kampen på landsbygda, kanskje også et helt nødvendig tilskudd. Vi skal ikke drøfte dette problemet her, men rette søkelyset mot vilkåra for å gjennomføre bygeriljaoperasjoner. Da får det bare være nevnt at sånne operasjoner ikke kan gjennomføres over tid uten solid forankring på landsbygda. dette er et vannskille sammenlikna med f.eks. terrorismen som Baader Meinhof og andre grupper står for i Europa.

Bybefolkninga

Bygerilja forutsetter stor politisk støtte i byene, samtidig som geriljaens mål i høy grad må innrettes på å øke den politiske støtten for revolusjonen.

NPAs soldater i byene opererer i prinsippet på samme måte som på landsbygda når det gjelder politisk forarbeide og konsolidering. Forskjellen ligger i at det ikke er landsbyer, eller deler av landsbyer som konsolideres, men deler av et kvartal, enkelte familier eller enkeltpersoner. Forskjellen viser seg imidlertid i at regjeringsstyrkene kan sette inn større kraft i repressalierne og terroren mot områder av en by hvor det er mistanke om geriljaaktivitet. Kravene til sikkerhet er forståelig nok uhyre stramme. Men uten denne fast konsoliderte støtten i bybefolkninga, ville militær aktivitet fra frigjøringsbevegelsen være umulig. I ennå større grad enn på landsbygda hviler den på politisk støtte og samarbeid med deler av innbyggerne.

Målsettingene er derfor også politiske. Dels kan det dreie seg om aksjoner som skal tvinge regjeringsstyrkene tilbake til byene og på den måten tjene som rein militær avlastning for NPA-styrkene på landsbygda. Dels kan det være aksjoner for å skaffe våpen og utstyr, først og fremst til NPA på landsbygda. Ikke bare fienden, men også fiendens våpen, ammunisjon og utstyr er konsentrert i og rundt byene. Og endelig kan aksjonene være innretta på enkeltpersoner i den militære eller politiske administrasjonen som utmerker seg ved råskap og brutalitet og som er hata av folk flest. Mordet på general Karingal i Manila i juni 1984 illustrerer det siste. Karingal ledet på 50-tallet massakrer mot Hukgeriljaen, en opprørsbevegelse på 50-tallet. Han ledet arrestasjonene av mange radikale fagforeningsledere i 1982, rykka ut med militære kjøretøyer mot demonstranter etter mordet på «Ninoy» Aquino i 1983, ledet aksjoner mot studenter og elever året etter og sto bak drapet på flere ungdommer under valgkampanja i 1984. Kort sagt: Hatet av mange — elsket stort sett bare av Marcos og hans nærmeste hoff. Aksjonen mot Karingal ble hilst med glede av mange i Manila.

Politisk kamp i byene

Byene vil ofte ligge akterut i den politiske utviklinga i en folkekrig av denne typen. Igjen, fienden er mest konsentrert her. I tillegg til militære konsentrasjoner er senteret for propaganda-apparatet i storbyene. Det er

her byråkratiet har sitt tyngdepunkt. I tillegg kommer mange andre årsaker som er med på å forklare dette.

Men en strategi med å omringe byene fra landsbygda, forutsetter at også byene reiser seg i opprør når det avgjørende slaget skal stå. Og det skjer ikke spontant, i hvert fall ikke hvis utfallet skal være en ny-demokratisk revolusjon. Følgelig er det lett å se nødvendigheten av politisk arbeid i byene. I praksis vil det bety at det også vil gjelde åpne, politiske kamper, ofte med parallell til den politiske kampen vi finner i et «demokratisk» samfunn. Også dette må bygges systematisk opp, ei oppgave som ikke er mindre enn komplisert enn å bygge opp en folkehær.

På Filippinene ble all politisk aktivitet forbudt med unntakslovene i 1972. Midt på 70-tallet dukka de første, små offensive demonstrasjonene mot Marcos opp i gatene. (Katolske prester gikk i spissen med krav om menneskerettigheter). En omfattende undergrunnsaktivitet slo ut i at ethvert smutthull i lovene ble utnyttet til å stable på beina organisasjoner som i første omgang ikke var erklærte, politiske organisasjoner. Omfanget var for stort til at de var lett å slå ned. I neste omgang fulgte politiske aksjoner som streiker, demonstrasjoner osv. Det avgjørende for om de kunne bli slått til bakken eller ikke var omfanget av støtten blant folk.

Dilemmaet

På Filippinene har Marcos det klassiske dilemmaet at flere nye protestaksjoner vokser fram hvis han slår ned en av dem. I tillegg har han et hensyn å ta til at regimet må framstå mest mulig «demokratisk» overfor omverden, spesielt av hensyn til den amerikanske opinioenen. Uansett hva han velger i de konkrete situasjonene så vokser den organiserte opposisjonen. Først ute var fagbevegelsen og student- og ungdomsbevegelsen. Seinare kom det til slumbeboer-organisasjoner, kvinne-

Befolkninga på landsbygda er gjennomorganisert. Bildet viser et møte i en kvinnekomité, en av de utallige organisasjonene på landsbygda.

FOTO: MAY GYTHFELDT/PER GUNNAR GABRIELSEN

organisasjoner og tallrike organisasjoner med ulike småborgerlige grupper som sto i opposisjon til regimet.

Dilemmaet ble stilt på spissen da «Ninoy» Aquino vendte tilbake fra landflyktighet i USA. Hvis han ble sluppet inn frykta Marcos at han ville bli en samlende kraft for alle deler av opposisjonen som til og med kunne få støtte fra USA. Rett nok som den «nest-beste» for USA, men de facto den eneste politisk mulige presidenten. Marcos ga ordre om at Aquino skulle henrettes på flyplassen ved ankomsten. Og oppnådde at mer enn en million demonstrerte mot regimet hans i Manilas gater — opposisjonen styrka seg kraftig.

En del av opposisjonen tror fortsatt Marcos kan fjernes ved fredelige, kanskje parlamentariske midler. I ledelsen for denne fløya finner vi klasse-feller av Marcos som tror de kan rette opp økonomien, eller i alle fall vil skumme den fløten Marcos i dag har enerett på. Spesielt i byene har denne fløya betydelig oppslutning blant vanlige folk. Hvis Marcos setter inn væpna styrker i stort omfang for å knekke den politiske opposisjonen, slå ned demonstrasjoner osv., frykter han med rette at også denne fløya vil se nødvendigheten av væpna kamp. Det betyr revolusjon. Hvis han unnlater å sette inn militære i stort omfang, men fortsetter som nå, vil likevel flere og flere gå over til den radikale revolusjonære opposisjonen, snu ryggen til f.eks. det parlamentet de har valgt. Hvis han inndrar sine væpna styrker, kommer NPA om kort tid og banker på presidentboligen.

Fordel for de revolusjonære

Dilemmaet er til fordel for de revolusjonære. Men det hadde ikke vært mulig å utnytte det, hvis det ikke ble lagt stor vekt på det politiske arbeidet i byene.

Det er ingen innvending mot dette at det innebærer ofre for motstandsbevegelsen. Fagforeningsledere blir torturert og drept daglig. Folk som har stått fram blir fengsla. F.eks. er det utstedt tiltale på flere av de som nå leder den radikale faglige føderasjonen KMU, inkludert formannen. Den forrige ledelsen sitter i fengsel eller er drept. Til tider er det åpne politiske arbeidet mer risikofyllt for den enkelte enn situasjonen for soldatene i frigjøringshæren.

Behovet for åpent, politisk arbeid reduserer ikke nødvendigheten av illegalt politisk arbeid i byene. Tvert om er det illegale nettverket *bak* de legale organisasjonen en forutsetning for eksistensen av de siste.

Sivil motstand

Denne politiske aktiviteten i byene (og på landsbygda) kan kalles sivile motstandsformer. Noen hevder at en frigjøringsbevegelse kan vinne utelukkende med sivile motstandsformer. Det er ikke mulig. Dersom bevegelsen ikke har en militær, kraftig arm, vil f.eks. ikke Marcos befinne seg i det omtalte dilemmaet. Da kunne regjeringsstyrkene knuse de politiske organisasjonene, uten at Marcos trengte å frykte for tilslutning til NPA.

Andre kan hevde at denne formen for sivil motstand er ønskelig, men ikke strengt nødvendig. I så fall åpnes en situasjon der Marcos kan mobilisere nesten halvparten av befolkninga, de som bor i byene, mot frigjøringshæren. Det åpner for en stillingskrig rundt byene, i siste omgang som frigjøringshæren normalt ikke kan vinne. Det vil tørke ut viktige forsyninger for denne frigjøringshæren som må komme fra byene. Det vil isolere geriljaen fra omverdenen, og splitte den mest revolusjonære klassen, arbeiderklassen, fra bøndene i frigjøringskampen.

Angår oss

Strategien med folkekrig angår oss — på den ene og den andre måten. Maos fortjeneste var at han sammenfatta de konkrete erfaringen til en teori og satte teorien ut i praktisk handling. Frigjøringsbevegelser rundt om i verden bruker denne teorien som veiledning under varierte betingelser. Små land, store land, stor og liten befolkning, fienden kan være USA eller Sovjet, eller «vennene» til disse supermaktene.

I vårt eget land øker sjansen for en invasjon. Det vil stille denne nasjonen overfor ei konkret tillemøping av den samme strategien med militære og sivile motstandsformer og en rekke problemer knytta til hver av disse kampformene.

Det er vårt privilegium at vi kan studere andres erfaringer. Gjentyelsen er sjølsagt å øke støtten til de som kjemper for å frigjøre seg fra imperialismen i dag. Men det ligger en forpliktelse i dette til å nyttiggjøre seg sånne erfaringer for å stå godt rusta til å bekjempe en imperialistisk okkupantmakt — om den dagen skulle komme. □

Den tredje verden på marsj. Vårt felles håp?

FOTO: MAY GYTHFELDT/PER GUNNAR GABRIELSEN

Under- utvikling

Benni Bundsgaard kritiserer i dette innlegget Eirik Rossens artikkel om «Holocaust i den tredje verden» i Røde Fane 3/84.

Benni Bundsgaard fra Danmark mener at vestlig legemiddel-teknologi ikke kan forklare «overbefolkningen» i den tredje verden. Bundsgaard kritiserer Eirik Rossens artikkel i Røde Fane 3/84.

I Røde Fane 3/84 har Eirik Rossen en artikkel, «Mot holocaust i den tredje verden», som på mange måter er god. Blant annet avviser han Bill Warrens såkalte «marxistiske» teori om en harmonisk utvikling av kapitalismen i den tredje verden. Eirik Rossen begår likevel en katastrofal feil, som jeg vil komme med noen bemerkninger til.

Eirik Rossen framhever på side 8-9, at «Befolkningsekspløsjonen i den tredje verden skyldes en drastisk nedgang i dødeligheten på grunn av import av vestlig legemiddel-teknologi». Det forstår jeg på den måten at grunnen til overbefolkningen er den vestlige legemiddel-teknologien. Dette er en meget farlig og feilaktig tese som underlegger seg de ny-malthusianske strøminger, som mange av imperialismens apologeter svømmer rundt i.

Spørsmålet er om den tredje verden i dag i det hele tatt er overbefolket. Svaret er både ja og nei.

På den ene siden er det i denne sammenhengen feil å snakke om den tredje verden som en helhet. Store deler av den tredje verden er reelt underbefolket f.eks. Afrika og deler av Latin-Amerika. På den andre siden er det korrekt å snakke om en realtiv overbefolkning i forhold til matvareproduksjonen i størstedelen av den tredje verden.

Grunnen til denne relative overbefolkningen, er den forvridd økonomiske strukturen imperialismen og kolonialismen har påtvunget disse landa. De er bundet til verdensmarkedet som (hovedsaklig) råstoffleverandører til de imperialistiske sentrane. All den gode jorda blir brukt til eksportavlinger, og det opprinnelige landbruket er blitt knust.

Tvungne skatter, tvangsarbeide, flytting av folk til små utpinte reserverter, der de kan hentes som billig emigrant-arbeidere hører til dagens orden. Dette har avfolket det opprinnelige landbruket og fratatt landsbyene en stor del av arbeidsstyrken, som er blitt overført til, og underlagt, den kapitalistiske eksportsektoren.

Samtidig vil den industrien som oppstår i slike tredje verden land enten være tilknyttet eksportindustrien, eller produsere luksusvarer for det hjemlige borgerskapet. Det er ikke en selvstentrert industri som forsyner landbruket med produksjonsmidler (alt fra hakker til traktorer og kunstgjødsel) slik at produksjonen kan øke.

Denne bindingen til verdensmarkedet som råstoffleverandører, har medført at matvareproduksjonen systematisk har blitt undertrykt.

Denne utviklingsmodellen fører til en marginalisering av massene. Deler av bondemassene blir proletariserte, størsteparten blir fullstendig utarmet. Flukten til byene øker, og her vokser arbeidsløsheten og underbeskjeftigelsen.

Selvom befolkningsvekst i den tredje verden tilsynelatende er en hindring for utvikling, eller til og med årsaken til underutviklingen, er fattigdom og «overbefolkning» i den tredje

verden et resultat av landas tilknytning til verdensmarkedet og de imperialistiske sentra.

Som en sluttbemerkning om overbefolkning kan nevnes at kongeriket Congo i det sentrale Afrika på 1500-tallet hadde en befolkning på over to millioner, som kunne brødfø seg sjøl. På grunn av slavehandelens ødeleggende virkninger falt befolkningstallet til under 1/3 i løpet av et par hundre år. I dag er området knapt nok kommet opp på befolkningstallet fra 1500-tallet — og det er matvareproblemer.

Dette er et typisk eksempel på utvikling for mange områder i Afrika — det kontinentet som er hardest rammet av sult og «overbefolkning». □

Benni Bundsgaard

Utrolig?

Åge Eitungjerde (bildet) blir kritisert for å ikke ha tatt opp de homofile situasjon i sin artikkel om familien i Røde Fane Fane 6/84.

Torstein Tranøy har sett seg lei på «Den norske hetero-statens» usynliggjøring av homofile. Han mener Åge Eitungjerdens artikkel «Oppløys familien» i Røde Fane 6/84 også bidrar til denne usynliggjøringa.

Utrolig! Ja det er det faktisk. Hva da? I RF 6/84 har Åge Eitungjerde en artikkel med tittelen «Oppløys familien». Det utrolige med denne artikkelen er slett ikke innholdet, men det at homofile er totalt utelatt!! Under «nye» typer samliv nevnes «bikjærlighetsforhold» (begge parter tillater si-

desprang), folk som lever frivillig *alene* med eller uten barn og folk som lever ufrivillig *alene* med eller uten barn. Heterostaten Norge A/S åpner ikke for homofile. Heller ikke Åge Eitungjerde. For hva skriver han videre: «Tek vi for oss ti familiar eller husholdninger i Noreg, er det blant desse tre ektepar med barn, to er ektepar utan barn, fire er einslege og ein familie utgjer ein einsleg forsørgar med barn.»

Ja vel. $3 + 4 + 2 + 1 = 10$, tenkte jeg. Men vi da, undret jeg. Hvor er vi? Enten regnes våre parforhold ikke som familie eller husholdning, eller så er vi ektepar! Noen annen løsning ser ikke jeg.

Desverre er denne usynliggjøringa vanlig og det langt inn i den «progressive» bevegelsen. Som undertrykkingsapparat overfor oss som er «sånn» er den ypperlig. Alle kan se om du er fremmedarbeider eller kvinner (f.eks.), men ingen kan se at du er homofil. Usynliggjøringa blir dermed ekstra effektiv.

Videre skriver Åge Eitungjerde: «Samtidig treng barna trygge rammer med både mor og far.»

Av dette følger:

1. Homofile par har ikke barn — hvis de har det er det uønskelig.
2. Inseminasjon for lesbiske må ikke bli tillatt.
3. Homofile par må ikke få rett til å adoptere barn.

Faktisk er dette helt i tråd med Justisdepartementets forslag til ny adopsjonslov som sier at homofile/lesbiske ikke skal få rett til adopsjon. Er Åge Eitungjerde enig i dette?

— Når skal homofile parforhold komme inn i diskusjonen om familien?

— Viser ikke Justisdepartementet nei til adopsjon for homofile (par) at vi representerer en «trussel» mot den tradisjonelle kjernefamilien og kjønnsarbeidsdeling?

Hva mener Åge Eitungjerde og andre som har deltatt i denne debatten? Er dette uinteressant?

Med homofil hilsen fra en trønder som er lei av heterostatens usynligjøring. □

Torstein Tranøy

Spørsmål om historieoppfatninga

Lars Simonsen, Håkon Grimstad og Bjørgulv Braanen fortsetter i denne artikkelen debatten om den materialistiske historieoppfatninga. De svarer på Gunnar Jørgen Furehaugs innlegg i Røde Fane 1/85. Debatten begynte med et innlegg av Simonsen/Grimstad/Braanen i Røde Fane 5/84. I samme nummer hadde Pål Steigan en artikkel om samme emnet. Per Lund kritiserte Steigans syn i Røde Fane 6/84. Debatten har også pågått i Klassekampens spalter og i Materialisten.

Utgangspunktet for vår artikkel i Røde Fane 5/84 var at den «historiske materialismen» ofte har blitt brukt stivbeint og mekanisk. Vi mente at mange, også i AKP(m-l), har lagt ensidig vekt på produktivkreftene, eller bare teknologien, når store endringer i historia skulle forklares. Vi viste at dette var feil.

Et av våre eksempler var overgangen mellom føydalismen og kapitalismen i Vest-Europa. Vi mener at denne overgangen blir *uforståelig* hvis en ensidig forklarer samfunnsutviklinga med at produktivkreftene, eller teknologien, er historias «motor». Vi skrev at årsaken til kapitalismens framvekst i England i *siste instans* må forklares på bakgrunn av endringer i *produksjonsforholda*.

Pål Steigan har i *Klassekampen* kritisert vårt syn. Men han har enda ikke vært villig til å gå inn på diskusjonen om hvordan historia *virkelig* har utvikla seg. Og det er tross alt prøvesteinen på om teorien hans er riktig.

Per Lund har i *Materialisten* skrevet flere artikler om den materialistiske historieoppfatninga. På mange punkter er vi enig med hans syn. Spesielt når det gjelder den konkrete vurderinga av overgangen mellom føydalisme og kapitalisme. Men han skriver i *Materialisten* at han er uenig med oss fordi vi skrev at vekselvirkning mellom produktivkrefter og produksjonsforhold kanskje best kan forklare historias gang.

ENSIDIGHET

Vi er klar over at «vekselvirkning» ikke er utfyllende nok når det gjelder å forklare konkrete historiske hendelser. Men samtidig mener vi at historieoppfatninga blir ensidig og uhistorisk hvis samfunnsutviklinga *bare* forklares som et resultat av endringer i produksjonsforholda. Hvis en ser på historia er det klart at det er de produksjonsforholda som har ført til utvikling av produktivkreftene som har overlevd i konfrontasjon med andre

produksjonsforhold. Det er også klart at utvikling av produktivkreftene skaper et helt nytt materielt grunnlag som klassekampene føres på. Innføring av ny teknologi, ny viten etc. gir menneskeheten helt nye muligheter som tidligere ikke eksisterte. Derfor er det riktig å si at produktivkreftene virker tilbake på produksjonsforholda og bidrar til å endre dem. I Per Lunds perspektiv forsvinner denne sida ved samfunnsutviklinga.

Når det er sagt, er vi villig til å innrømme at det hadde vært ønskelig å utforme en mer presis allmenn historieteori enn det vi har vært i stand til. Men både Pål Steigans ensidige fokusering på teknologiens utvikling, og Per Lunds uvilje mot å trekke inn produktivkreftene fører oss ut i problemer. Derfor mener vi at vekselvirkning foreløpig gir oss den beste plattformen å stå på i den allmenne historieteorien.

VIKTIG BIDRAG

I Røde Fane 1/85 har **Gunnar Jørgen Furehaug** skrevet en artikkel om den

materialistiske historieoppfatninga. Han kritiserer vårt syn på flere punkter. Han er spesielt uenig i at klassekamp og endringer i produksjonsforholda kan forklare framveksten av kapitalisme i Vest-Europa. I steden mener han det var *handelen* som fungerte som «lokomotiv».

Gunnar Jørgen Furehaugs artikkel stiller en rekke viktige problemer. Til tross for at han er kritisk til vår artikkel i Røde Fane 5/84 synes vi innlegget hans bidrar til å føre denne viktige diskusjonene videre.

Vi kan slutte oss til mange av synspunktene hans. I store trekk er vi enig i framstillinga av handelens utvikling fra høymiddelalderen til kapitalismens framvekst. Videre gir han interessante synspunkter på det norske ættesamfunnet og overgangen mellom slavesamfunn og føydalisme.

Den viktigste uenigheten mellom oss og Furehaug går på vurderinga av handelens rolle for framveksten av kapitalisme i Vest-Europa. Vi vil forsøke å vise at Furehaug sterkt overdriver handelens rolle.

FORSKJELLIGE BEGRUNNELSER

Men Furehaugs artikkel i siste Røde Fane er et eksempel på at forsvarerne av den «ortodokse» historieoppfatninga ikke er enige seg imellom. Når Pål Steigan skal forklare overgangen mellom føydalisme og kapitalisme legger han stor vekt på dampmaskinen og den industrielle revolusjonen. Han begrunner sin teori direkte med *teknologiens* utvikling. Furehaug, derimot, begrunner den samme allmenne teorien med *handelens* utvikling. Dette er for oss et paradoks.

Ettersom Furehaug har stilt seg som oppgave å forsvare den «ortodokse» historieoppfatninga, der produktivkreftene er det mest revolusjonære elementet, og produksjonsforholdene utvikler seg i avhengighet av dem, er det viktig å få klarhet i sammenhengen mellom handelen (som er Furehaugs «lokomotiv») og teknologien (som er Steigans «lokomotiv»). Men på dette punktet blir Furehaug uklar. Dermed blir også

Artikkelforfatterne mener Gunnar Jørgen Furehaug i sin artikkel i Røde Fane 1/85 gjør en alvorlig feil. Han tar ikke opp utviklinga innenfor den totalt dominerende sektoren i middelalderen: jordbruket. Tresnittet viser bondenes høstarbeid. Laget av Petrarca-mesteren. Augsburg omkring 1520.

forsvaret hans av den «ortodokse» historieteorien haltende.

FUREHAUGS ALTERNATIV

Vi la i vår artikkel stor vekt på at endringer i produksjonsforholda til syvende og sist kunne forklare framveksten av kapitalisme i England. Opp mot vår historieframstilling legger Furehaug vekt på åtte faktorer som han mener førte fram til den borgerlige revolusjonen:

1. Stor auke i handelen ca. 1100-1200, dels som følge av korstoga.
2. Byene sin kamp for sjølstende, 12-1300.
3. Reformasjonen
4. Handelsrevolusjonen på 1500-talet
5. Kraftig statleg stimulering, 15-1700
6. Kontinuerlige handelskrigar.
8. Ulik utvikling.

Vi mener Furehaug allerede i utgangspunktet gjør en stor feil. Han nevner overhodet ikke utviklinga innåfor den totalt dominerende sektoren i middelalderen — jordbruket. En analyse av overgangen mellom føydalisme og kapitalisme som ikke behandler klasseforholda på landsbygda er dømt til å mislykkes.

Videre ser vi at alle Furehaugs

«faktorer» har sitt utspring i handelens utvikling. Furehaug konkluderer da også med at: «Lokomotivet var handelen, grunnlaget var utviklinga av produktivkreftene, resultatet var framveksten av handels- og industriborgerskap».

HVA SLAGS HANDEL?

Når vi diskuterer handelen i middelalderen er det viktig å starte med å stille spørsmålet hva slags handel dette er. En vanlig feil er nemlig å se på middelalderens handel som kapitalistisk handel sånn som vi kjenner den fra vår egen tid: En handel basert på utbytting av lønnsarbeid med de samme drivkreftene som under kapitalismen. Men slik var det ikke. Det er snarere grunn til å tro at grunnlaget for den blomstrende handelen var føydalsamfunnets egne behov. Hvis føydalsamfunnets behov falt bort, ville handelen også dø.

MARX SITT SYN PÅ HANDEL

Men det er nettopp denne feilen med å se på handelen i middelalderen på samme måte som dagens handel, som har ført til overvurderinga av handelens og handelsrevolusjonens rolle.

Marx skriver f.eks. i Kapitalens tredje bok:

«Det foreligger ingen tvil om — og nettopp dette faktum har framkalt helt feilaktige idéer — at de store handelsrevolusjonene som sammen med de store oppdagelsene på 1500 og 1600-tallet raskt stimulerte kjøpmannskapitalens utvikling, utgjør en hovedfaktor for å fremme overgangen fra føydal til kapitalistisk produksjonsmåte. (...) Men den moderne produksjonen utvikla seg i sin første periode, manufakturperioden, bare der hvor betingelsene for den var lagt alt i middelalderen.»

Marx skriver videre i Kapitalens tredje bok:

«Men, som vi straks skal se, er denne utviklinga (produksjon for bytteverdi) i seg selv ikke i stand til hverken å drive fram, eller forklare overgangen fra en produksjonsmåte til en annen.»

Og seinere:

«Handelen kommer naturligvis til å ha en større eller mindre tilbakevirkning på de samfunnene den drives mellom (...) Men denne virkningen avhenger i høyeste grad av det producerende samfunnets natur.»

Marx mener altså at handelen spiller en viktig rolle for overgangen mellom føydalisme og kapitalisme. Men bare der betingelsene var lagt til rette for det langt tidligere.

HVORFOR VEST-EUROPA?

Vi skal komme tilbake til disse «betingelsene» som Marx snakker om lenger ned. Men det er klart at hvis det ikke var sånn, ville det by på problemer å forklare hvorfor ikke kapitalismen oppsto på et langt tidligere tidspunkt. Handelen i Romerriket var sannsynligvis vel så stor som handelen i høymiddelalderens Europa. Og før romerne kjenner vi til grekere, fønikere og andre som drev utstrakt handel. Det er altså ikke nok å påvise at det er stor handel. Det vi i denne diskusjonen må forklare er hvorfor økinga av handelen akkurat der og da førte til kapitalisme — til framveksten av lønnsarbeid og kapital.

Bildet er malt av Julien Dupré og viser høyonna. Diskusjonen om den materialistiske historieoppfatninga dreier seg blant annet om kapitalismen oppstår med utgangspunkt i handelen, eller med utgangspunkt i landbruket.

DEN REVOLUSJONÆRE KLASSEN — ET RESULTAT AV HANDELEN?

Furehaug skriver: «Lokomotivet var handelen, grunnlaget var utviklinga av produktivkreftene. Resultatet var framvoksten av handels- og industriborgerskapet.» Men var det sånn at det nye kapitalistiske borgerskapet vokste fram som et direkte resultat av handelen?

Handelskjøpmennene var ofte ute etter å skaffe seg de posisjonene som adelen hadde. Deres egne monopoler var sikret gjennom det føydale systemets privilegiepolitikk. Derfor var det ofte naturlig for kjøpmennene å alliere seg med herskerklassen, eller å gå inn i den. På den måten var de ikke nødvendigvis noen revolusjonær kraft, men ofte en konservativ og bevarende kraft i samfunnet. Den revolusjonære nye klassen kom ofte fra de umiddelbare produsentene. Fra fabrikkantene og bøndene som hadde slått seg opp til å drive på kapitalistisk vis, dvs. med lønnsarbeidere. For dem kunne handelskapitalen være en hindring i likhet med den føydale herskerklassen.

MARX' FRAMSTILLING

Etter å ha lest Marx framstilling av den opprinnelige akkumulasjonen i Kapitalens første bok, mener vi Marx' oppfatning av framveksten av kapitalisme i England kan sammenfattes slik: Framveksten av en kapitalistklasse og en lønnsarbeiderklasse i det engelske landbruket skjer som følge av Englands særegne utvikling. Han legger ikke særlig vekt på produktivkreftenes eller teknologiens utvikling. Etterspørsel etter ull fra kontinentet er den direkte foranledningen. Men et slikt vedvarende etterspørselspress hadde eksistert flere ganger opp gjennom historia. Det trengte ikke i seg sjøl å føre til kapitalisme. Resultatet av denne utviklinga er at jorda samles på færre hender og bøndene taper kampen om eiendomsretten til jorda. Det oppstår en kapitalistisk forpakterklasse som lever av lønnsarbeid. Derfor er det *klassekampen*, dvs. motsigelsene i produksjonsforholda, som i første rekke kan forklare opp-

Bildet er malt av Jules Breton

In Jernal schreib Ich alle
Was sich im Gwerb begit
Nach lengs mit bilschaid zu
Das diert gar wol zu gute

Hie werden Güter außgeleert/
So vnn die Miez reichlich beschert:
Die roßlen wir verhandlen wol/
Daz hi vnn Gott glact geben soll.

Gastier amts Ich verrichten soll/
Mit ein vnd außgeben gar wol.
Die Cassa Ich oft vberischlag/
Vnd den Rest fleißig bey mir trag.

Die das Hertz hier zur linden Trint/
Allformann Schildduch offnen chint/
Der Debuorn Schuld reit behandelt/
Geschubben zu der linden hande.

Et utsnitt av et tresnitt fra siste halvdel av 1500-tallet, som viser livet i et stort handelshus med kontor og lager. Artikkelforfatterne mener Furehaug sterkt overdriver handelens rolle i overgangen mellom føydalisme og kapitalisme. Tresnittet er laget av Jost Amman.

komsten av kapitalforholdet i England. Marx tidfester dette til slutten av 1400-tallet og begynnelsen av 1500-tallet. Det er grunn til å tro at dette kapitalforholdet kunne ha ført England som helhet fra føydalismen til fullt utvikla kapitalisme. Kapitalakkumulasjonen var kommet i gang.

Men parallelt med denne utviklinga i jordbruket samler *handelskapitalen* seg rikdommer gjennom den oversjøiske handelen. Og det er når disse rikdommene blir satt inn i produksjonen utviklinga i England *skyter fart*. Men forutsetninga for at deres rikdommer kunne settes inn i kapitalistisk industriproduksjon var den *forutgående* endringa av produksjonsforholda på den engelske landsbygda — først og fremst ruineringsa av bøndene. Uten handelskapitalens «bidrag» ville kapitalakkumulasjonen ha utvikla seg i sneglefart — *men den ville ha fortsatt!* Denne endringa av produksjonsforholda på den engelske landsbygda er altså de «betingelsene» Marx snakket om da han skrev at handelen i seg sjøl ikke kan forklare overgangen fra føydalisme til kapitalisme.

HVA MED FRANKRIKE?

Vi understreker at denne vurderinga av handelskapitalen som delvis reaksjonær, og bare som «forsterkende» kraft, gjelder England. Vi har ikke satt oss nok inn i situasjonen i Frankrike til å påstå at dette poenget kan overføres dit. I Frankrike er jo bøndene sterkere enn i England og de klarer å holde på eiendomsretten til jorda. Derfor oppstår det ikke en lønnsarbeiderklasse på den franske landsbygda. Dette *kan* bety at handels- og byborgerskapet i Frankrike spiller en viktigere rolle enn i England. Vi understreker at vi ikke har undersøkt dette grundig nok til å si noe sikkert. Marx, derimot, ser ut til å mene at utviklinga i Frankrike er den samme som i England.

Vi vil nå gå grundigere inn på noen historiske eksempler for å vise at Furehaug tar feil når han forklarer kapitalismens framvekst med utviklinga av handelen.

ITALIA

Europas historie er en god illustrasjon på at handel i seg sjøl ikke kan forklare framveksten av kapitalisme. Handelsstormaktene Italia og Spania gikk på 1500-tallet tilbake, og England og Holland overtok deres rolle. Det nærmeste Furehaug kommer til å forklare dette er Nordvest-Europas gunstige geografiske beliggenhet. Det holder ikke. Vi må rette søkelyset på hvilke *indre* faktorer i Italia og Spania som førte til dette merkelige sammenbruddet. Vi bygger framstillinga vår på den italienske historikeren Cipollas bok *Det førindustrielle Europa*.

På slutten av 1400-tallet (1493-1583) ble Italia slagmark for konflikter mellom Frankrike, Spania og «Tyskland». Handelen stoppa opp, fabrikker ble ødelagt og sult og sykdom florerte. Mange av de gamle storbyene ble ødelagt og befolknings-tallet gikk ned. Men fra 1550 begynte Italia å reise seg. Produksjonen kom i gang igjen og handelen økte. Men denne restaurasjonen la grunnlaget for framtidige problemer.

Gjenoppbygginga var en tro kopi av den gamle produksjonen og ble naturlig nok bygd opp om tradisjonelle sektorer. Laugene ble styrka, men i og med at laugene også var et hinder for nyskaping og konkurranse sørga de for å konservere de gamle forholda. Det føydale laugssystemet bidro til at Italia gradvis ble akterutseilt og tapte i konkurransen, nasjonalt og internasjonalt. Produksjonskostnadene var høye i forhold til andre land.

Det er altså restaureringa av de føydale produksjonsforholda som kan forklare Italias merkelige «sammenbrudd».

Fra ca. 1000 til 1600 bidro handelen til Italias vekst og sterke posisjon. Men fra 1600 fungerte handelen «negativt» for Italia. Den bidro til å konservere produksjons- og klasseforhold. Handelen spiller altså ikke en entydig «progressiv» rolle. Det avhenget av de indre «betingelsene».

Vi har ikke her plass til å gå inn på Spanias nedgang. Men også der mener vi at de indre produksjonsforholda kan forklare hvorfor de «datt av las-

set» — til tross for at de hadde vært Europas ledende handelsmakt.

ØST-EUROPA

Når det gjelder Furehaugs påstand om handelen som viktigste årsak til kapitalismens framvekst er det grunn til å undersøke hva som skjedde med Øst-Europa. Furehaug skriver: «Dei fleste andre land, inkludert landa i Aust-Europa, vart liggande langt etter i den utviklinga som handelsrevolusjonen på 15- og 1600-talet ga støtet til.» Men hvorfor?

Vi bygger vår framstilling av Øst-Europa på Kare Lundens bind 6 i Aschehougs nye verdenshistorie. I Øst-Europa ble det på 1100 og 1200-tallet gjennomført en storstilt «kolonisering» av bønder fra Vest-Europa. Fordi det var mangel på arbeidskraft i Øst-Europa ble bøndene fristet med

gode vilkår. Riddergodsene hadde også mindre behov for pliktarbeid. Med unntak av Preussen hadde derfor bøndene i Øst-Europa det bedre både økonomisk og rettslig på 1300-tallet enn tilsvarende i vest. Disse vilkåra var i stor grad uendra fram mot 1500. Men fra ca. 1500 gjennomføres en storstilt restaurering av føydalismen i øst — mens Vest-Europa utvikler seg mot kapitalisme. Furehaug forklarer altså dette med fravær av handel i Øst-Europa og tilsvarende økende handel i Vest-Europa. Men dette kan ikke være riktig. Det var heller sann at handelen bidro til denne restaureringa i øst, mens den i vest hadde den motsatte effekten. Kåre Lundén skriver: «*Det som snudde utviklinga (i Øst-Europa), var for det første det nye folketalsoppsvinget og etterspørselen etter korn, særleg frå Vest-Europa,*

Håndverkere i arbeid på 1600-tallet. Bildet viser broleggere. Artikkelforfatterne viser at Marx mener kapitalismen i England oppsto med utgangspunkt i bønder og håndverkere, som slo seg opp til kapitalister.

frå sist på 1400-talet. Dermed vart storgodsdrift for kornsal meir lønssamt.(...) Og storgodsa kom i stort mon til å bli drivne av liveigne. Polen forbaud i 1496 all flytting frå landsbyane, bortsett frå ein bonde kvart år.» Det Kåre Lunden viser er ikke at handelen spiller en ubetydelig rolle. Etterspørselen etter korn fikk stor innvirkning for føydalismen styrking i Øst-Europa. Det samme gjorde etterspørselen etter tøy for Englands del. Men handelen fungerer forskjellig i forhold til ulike land. Den spiller ingen entydig «progressiv» rolle.

ENGLAND

Englands utvikling viser også at handel i seg sjøl ikke kan forklare framveksten av kapitalisme.

1600-tallet blir ofte betegnet som *de-presjonshundreåret* i europeisk historie. Dette stemmer ikke for Englands vedkommende. I stedet fortsetter veksten i den engelske økonomien fra 1500-tallet også utover i det neste århundret. Årsaken til det var at England kunne nyte godt av et stabilt og ekspanderende hjemmemarked, særlig med basis i jordbruket. Vårt standpunkt er altså at dette skyldtes det nye dynamiske produksjonsforholdet i det engelske landbruket. I stedet for at godseierne fortsatte sin drift ved hjelp av leilendinger begynte de å leie ut jorda til forpaktere. Disse baserte seg på lønnsarbeid. De nye jordleierne var avhengig av å drive lønnsomt. De hadde altså både større mulighet til, og større behov for å utvikle produktiviteten enn de tidligere godseierne og de ufrie bøndene. På denne måten oppsto det dynamiske elementet i engelsk økonomi og samfunn. Forutsetninga var en voldelig og blodig fordriving av bøndene fra jorda.

FUREHAUGS ENGLAND

Furehaug skriver: «England er eit dårleg eksempel for eventuelt å vise produksjonsforholda sin forrang foran produktivkreftene, eller at klassekampen mellom adel og bønder fører til kapitalisme på landsbygda.» Som en begrunnelse for dette standpunktet legger han fram noen punkter.

Furehaug skriver at England var

blant de som dro nytte av handelsrevolusjonen på 1500-tallet, «bl.a. pga. styrken i skipsfartsnæringa.»

Vi har tidligere behandlet spørsmålet om handelens innvirkning på den indre utviklinga i et land. Men når Furehaug begrunner Englands fordeler med styrken i skipsfartsnæringa stemmer det lite med vårt kjennskap til historica. England hadde i utgangspunktet en liten handelsflåte. Mye av den engelske importen og eksporten fore-

Skomakere i arbeid på 1500-tallet.

gikk på utenlandske skip. Cipolla siterer engelskmannen A.D.Coleman som har sagt følgende om England (ved inngangen til 1500-tallet):

«Hanseatene og andre utlendinger, særlig italienere, kontrollerte omtrent 40 prosent av Englands oversjøiske handel. Sjøl om den engelske handelsflåten viste sunne veksttendenser, var den fortsatt ubetydelig.»

Og 50 år seinere var fortsatt mye av handelen ivaretatt av utenlandske skip. Handelsflåten blir av Cipolla anslått til «neppe mer enn ca. 50 000 tonn». Så årsakene til at England dro nytte av handelsrevolusjonen må finnes andre steder enn i skipsfartsnæringas styrke.

Furehaug skriver videre at det «av

ulike grunнар oppstod ein allianse mellom det nye borgerskapet og store deler av adelen.» Det rokker ikke ved vår framstilling. Tvert om er det helt naturlig at det oppstår en allianse mellom de som leier ut jorda, og de som leier den. Hvis Furehaug med «ulike grunнар» mener andre og viktigere årsaker bør han i tilfelle nevne dem.

Når det gjelder hans siste poeng om Englands fordel av å ikke ha kriger på egen jord er det mulig han har noe rett. Men det betyr ikke at perioden fra 1300 til 1600 var særlig fredelig. England var innblanda i utallige kriger med andre land, og periodevis tildels lamma av borgerkrig. Mest kjent er «Rosenes krig» som var et oppgjør mellom rivaliserende grupper innen herskerklassen. Denne bidro til å svekke føydaladelens posisjon.

Vi har her ikke plass til å gå gjennom alle Furehaugs «punkter» i detalj. Men denne summariske gjennomgangen viser at Furehaugs «alternative» forklaring når det gjelder England ikke er særlig treffende. Den rammer i svært liten grad vår framstilling av årsakene til kapitalismens framvekst i England.

FEILAKTIG KONKLUSJON

Vi har forsøkt å vise at det ikke er riktig å betrakte handelen under føydalismen som kapitalistisk handel. Tvert om var den føydale handelen i første rekke et uttrykk for føydalsamfunnets egne behov og styrke. Altså var oppgang og nedgang i handelen knytta til utviklinga i samfunnet sjøl. Det var produksjonen som skapte handelen, ikke omvendt.

Sterk etterspørsel på noen produkter kan bidra til en omlegging av produksjonen, men sterk etterspørsel fører ikke i seg sjøl til kapitalistiske produksjonsforhold. I England bidro etterspørsel etter ull til en omlegging i retning kapitalisme, i Øst-Europa bidro sterk etterspørsel etter korn til en styrking av føydalismen. Handelen fungerer forskjellig utfra produksjonsforholda og klassestrukturen i de ulike landa.

Vi har også vist at det nye borgerskapet som ønsker revolusjon ikke

nødvendigvis vokser fram som et resultat av handelen. I England vokste den revolusjonære klassen fram fra de umiddelbare produsentene i jordbruk og håndverksindustri.

Disse forholda viser at Furehaug ikke har grunnlag for å trekke konklusjonen at handelen er «lokomotivet» ved overgangen fra føydalisme til kapitalisme. I hvert fall ikke når han gjør det for å vise at klassekampen og produksjonsforholda ikke har stor betydning.

HVOR STÅR VI NÅ?

I vår artikkel i Røde Fane 5/85 argumenterte vi mot en «historisk materialisme» som ensidig tok utgangspunkt i produktivkreftenes — eller enda snevrere; teknologiens — utvikling. I dette innlegget har vi forsøkt å vise at det heller ikke er riktig å forklare overgangen mellom føydalisme og kapitalisme som et resultat av handelens utvikling.

Vi mener at det ikke er mulig å forklare denne overgangen uten å se på klassestruktur, klassekampen og framveksten av nye produksjonsforhold. Det betyr ikke at handel, teknologi og befolkningsendringer ikke er viktige faktorer. Men produktivkreftenes utvikling må ses i sammenheng med produksjonsforholdas utvikling.

Det er grunn til å se på den «ortodokse historiske materialismen» med nye øyne. Den har altfor ensidig hatt blikket festet på produktivkreftene og teknologiens utvikling. All utvikling ses f.eks. i Stalins versjon som en direkte følge av produktivkreftenes utvikling. Historia har rett og slett ikke utvikla seg på denne måten.

Vi mener også det er grunn til å se på teorien om at «produktivkreftene sprenger produksjonsforholda». I en viss forstand er dette riktig. Hvis vi går tilbake til framveksten av kapitalisme i England ser vi at når kapitalforholdet oppsto på slutten av 1400-tallet og begynnelsen av 1500-tallet, førte dette til en utvikling av produktivkreftene. Og det er mulig å si at dette igjen førte til at de føydale produksjonsforholda i samfunnet som

helhet gikk i grava under den engelske borgerlige revolusjonen i siste halvdel av 1600-tallet.

Men hvis vi hever blikket litt ser vi at de gamle produksjonsforholda i den historiske utviklinga ikke har gått under fordi de har blitt «sprengt» av nye framvoksende produktivkrefter. Slavesamfunnet knakk f.eks. sammen som følge av de innebygde motsigelsene i selve samfunnsstrukturen. Ikke som følge av at produktivkreftene «sprengte» produksjonsforholda. Først mange hundre år seinere vokste det fullt ferdige føydale samfunnet fram. Og selv om vi mener at føydalismen som økonomisk system eksisterte fram til de borgerlige revolusjonene på 16-, 17- og 1800-tallet, kan vi likevel si at det dynamiske føydale samfunnet knakk på sammen på 1300-tallet. Først etter en lang utvikling vokste det kapitalistiske samfunnet fram. Det kan derfor se ut som om de gamle produksjonsforholda i samfunnet som helhet først må knekke sammen. Først etter lang tid har det vokst fram nye dynamiske produksjonsforhold.

Vi kan ikke få disse historiske forholda til å passe med den enkle teorien om at produktivkreftene utvikler seg til et visst nivå innenfor det gamle samfunnets skjød, for så å «sprengte» seg vei når de gamle produksjonsforholda ikke lenger kan forenes med de nye framvoksende produktivkreftene.

Vi er klar over at våre vurderinger på disse punktene står i strid med den ortodokse, skjematisk «historiematerialismen». Vi er klar over at det er mulig å finne enkelt-sitater fra så og si alle de marxistiske klassikerne der de snakker om produktivkreftenes «forrang». Men studier av virkeligheten er marxismens «levende sjel». Det gir ingen mening å være marxist i det tyvende århundre uten å være villig til å forandre på teorien når den viser seg å ikke stemme med virkeligheten. Hvis vi ikke er villig til det har vi ingen rett til å kalle oss marxister. □

Håkon Grimstad
Lars Simonsen
Bjergulv Braanen

LITTERATUR:

Karl Marx, Kapitalen, første bok, del 4, Oktober 1984.

Kapitalens første bok avsluttes med kapitlet om «Den såkalte opprinnelige akkumulasjonen». Marx gir her en grundig framstilling av kapitalismens framvekt i England. Dette kapitlet anbefaler vi for alle som er interessert i debatten om den materialistiske historieoppfatninga.

Karl Marx, Kapitalen, tredje bok, Bo Cavefors/Clarté 1978.

Vi har hentet sitatene fra det tjuende kapitlet «Fra kjøpmannskapitalens historie».

Kåre Lunden, red, Europeisk Middelalder, Cappelen 1975.

Denne boka gir et godt innblikk i debatten blant historikere om utviklinga i middelalderen. De fleste bidragsyterne legger stor vekt på befolkningsutviklinga.

Dobb, Sweezy m.fl., Övergången från feudalism till kapitalism, Røda Bok-förlaget 1976.

Denne boka gir en kortfatta oversikt over den marxistiske debatten om overgangen fra føydalisme til kapitalisme. Sweezy forklarer overgangen med handel, Dobb med endringer i de indre produksjonsforholda.

Robert Brenner, Klasstrider och ekonomisk utveckling under feudalismen, Arkiv 1979.

Her argumenterer Brenner for at det er klassekampen og klassestrukturen som spilte hovedrollen da føydalismen gikk under.

Robert Brenner, The Origins of Capitalist Development: a Critique of Neo-Smithian Marxism, New Left Review jul/aug 1977.

Brenner kritiserer bl.a Sweezy og Wallerstein. Dette er en teoretisk tilbakevisning av at handelen i føydalsamfunnet var kapitalistisk.

Carlo M. Cipolla, Det førindustrielle Europa. Økonomi og Samfunn, 1000-1700, Universitetsforlaget 1982.

Dette er et såkalt standardverk om handelens og økonomiens utvikling. Cipolla legger stor vekt på handel og teknologi.

Kåre Lunden, Europa i krise, 1300-1500, Aschehougs verdenshistorie 1984.

Lunden legger stor vekt på befolkningsutvikling. Men også klassestruktur og «produksjonsforhold».

Perry Anderson, Övergången från antiken till feudalismen, Arkiv/Zenit 1981.

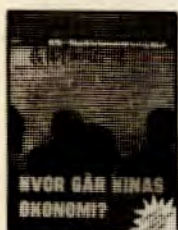
Boka gir interessante synspunkter på hvordan en produksjonsmåte blir avløst av en ny.

Christopher Hill, The English Revolution 1640, Lawrence & Wishart, London 1979.

En kortfatta oversikt over den engelske revolusjonen.

GAMLE NUMMER AV RØDE FANE

Her får du oversikten over alle Røde Fane som har kommet ut siden 1979. De fleste bladene har vi igjen på lager. Noen få er utsolgt og noen er det bare få numre igjen av (De haster det med å sikre seg). Numrene kan bestilles ved å skrive til Røde Fane eller bruke slippen under.

1/79. Inneholder bl.a. flere artikler om Kina. Anders Ekeland skriver om Komintern. (Få numre igjen)

2/79. Tar opp invasjonen i Ungarn 1956. Intervju med Hans Ebbing om Sovjets karakter. Dessuten om militærpolitikk.

3/79. Bl.a. intervju med Pål Steigan om dogmatiske feil i AKP. William Hinton-intervju om Kina. Og om Pol Pots linje var feilaktig.

4/79. Omhandler psykiatrien i Sovjet. Om NATO, debatten om Pol Pot fortsetter og om opposisjonen i Tsjekkoslovakia.

5/79. Om hvordan Sovjet-psykiatrien misbrukes, fakta om NATO og intervju med et ledende medlem i Charta 77.

6/79. Natur og miljø — om AKPs miljøpolitikk. Debatt om Ebbings syn på Sovjet.

7/79. — Det er gode tider, Tor Halvorsen. Om AKPs prinsippprogram og

AKPs holdning til homofile. (Kun få numre igjen)

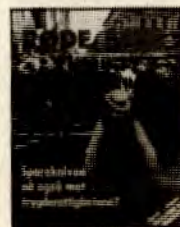

8/79. Tar opp den nye datateknologien, og Røde Fane stiller spørsmålet: — Legger virkelig Finn Gustafsen alle kortene på bordet?

1/80. Iran under Khomeini, Islam. Og om at Stalin nekta å utgi Engels.

2/80. Det sagnomstuste nummeret der det slås fast at det blir krig før 1985. Videre om AKPs faglige politikk, intervju med Gudmund Vindland, om tale av Kari Mundahl Johnsens bok, «Hva er kvinnesak?». (Kun få numre igjen)

3/80. Tron Øgrim og filosofiprofessoren Arnfinn Stigen i holmgang om so-

sialismen. Hvorfor angripes helse- og sosialsektoren? Og Røde Fane spør: Hvor går den progressive litteraturen?

4/80. Tar opp oljepolitikken som havarerte. Og det var dissens i gutteklubben: Gjelsvik mot Michelet.

5-6/80. Dobbeltnummer om sosialismen. Per Lund mot Jørn Magdahl. Bør alle få med seg. Videre om vi bør forkaste kulturrevolusjonen. Og om 70-åra som en nøkkelperiode i norsk teater.

7/80. Behandler krisa i Europas ml-bevegelse. Hvorfor ble det tyske KPD oppløst. Og forsvinner

arbeiderklassen? (Kun få numre igjen)

8/80. Kampen om arbeiderlitteraturen er tapt skriver Dag Solstad i dette Røde Fane. Det er borger-skapets nye taktikk som truer arbeiderlitteraturen, svarer Knut Johansen.

1/81. Har ledelsen medlemmenes tillit, Pål Steigan? Og hva, skjer med oljemilliardene?

2/81. Røde Fane intervjuer Per Gunnar Gabrielsen og Steinar Hansson om atomtrusselen. Det var her Steinar Hansson foreslo å gi folk en morfinsprøyte i stedet for å bygge tilfluktsrom. Og bedriftsdemokratiet blir avvist.

3/81. Krise i verdensøkonomien — tredve-åra på nytt, har Røde Fane som hovedoppslag. Og det hevdes at det ikke er tre, men seks hovedklasser i Norge i dag.

4-5/81. Nytt dobbeltnummer. Denne gang om kommunismens i en brytningstid., Helge Øgrims kritikk av AKP blir trykt sammen med Pål Steigans svar. Og Røde Fane har vært over kjølen og intervjuet SKP.

6/81. Nils Holmberg skriver om Kina rett før sin død. Og det blir hevdet at Kampuchea ikke var noen marxistisk revolusjon.

1979–1984

7/81. Polen var hovedoppslag — i rett tid. Videre om Europas framtid. (Kun få numre igjen)

8/81. Egil Fossums store artikkel om Stalin og om USAs ml-parti i full oppløsning. (Utsolgt)

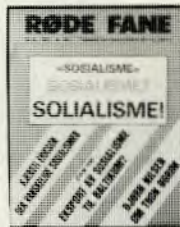
1/82. Om Kinas økonomi og Johan Galtung uttaler seg om krig og fred.

2/82. Vil verden gå under i en atomkrig, spør Røde Fane? Og Jan Myrdal er intervjuet om fascismen i Skandinavia.

3/82. Røde Fane tar opp klassene i Sovjet.

4/82. Her tas den vanskelige sosialismen opp og Bjørn Nilsen anmelder Tron Øgrims bok — og er ikke helt fornøyd. (Kun få numre igjen)

5/82. Tar opp opposisjonen i fagbevegelsen, og om Bucharin.

6/82. Tre verdener: teorien stilles til debatt. Forslag til kunstopolitisk manifest for AKP.

1/2-83. Et viktig og stort anlagt nummer om AKP — ti år i en sosialdemokratisk utopi. Og det er plass til Stalin- og partidebatt.

3/83. Pål Steigan kritiserer kulturrevolusjonen og det er diskusjon om kulturepolitisk manifest. (Kun få numre igjen)

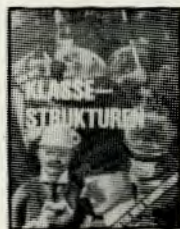
4/83. Tron Øgrim skriver om prinsippprogrammet og det skrives om partiteori.

5/83. Hovedtema er kapitalens krisestrategi. Nedlegginga av Akergruppa blir saumfart, og hva er sosialrealisme?

6/83. Røde Fane spør: Kunne Hitler vært stoppet? Stort intervju med Hans Fredrik Dahl og Jan Myrdal. Fortsett om kulturrevolusjon og prinsippprogram.

1/84. Behandler den nye klassestrukturen. Sigurd Allern skriver om den nye intellektuelle klassen. Og Røde Fane spør: Var det feil å opprette Komintern. (Utsolgt)

2/84. En skarp artikkel konkluderer med at et sjølberga Norge blir en arbeidsleir. Og Røde Fane tar opp årsaken til at det blir kriser.

3/84. Eirik Rossen skriver om den tredje verden. Blir det holocaust? Videre om historisk materialisme, klasseanalyse og kvinnedebatt.

4/84. Vil Sovjet angripe Europa? Og Kjersti Botnedal forklarer hva hun mener med «direkte

makt». Hvem sto bak mordet på Kirov?, og en god del mer.

5/84. Har hovedtema om historisk materialisme. Hva var årsakene til kapitalismens framvekst i Vest-Europa? Videre om PLO og India.

6/84. Tar opp den nye teknologiske revolusjonen. Hvor stor omfatning har den, og hvilke virkninger vil den få? Stefan Heym skriver om Tyskland og delingen. Videre om hvorfor familien bør oppløses.

Og fortsettelsen får du med deg hvis du abonnerer på Røde Fane.

Du får tilsendt de numrene du mangler, mot å sende inn slippen under. Vi sender deg bladene i postoppkrav. Hvert nummer koster 15 kroner + porto.

Jeg vil ha følgende numre tilsendt:

☐ Ja, jeg vil abonnere på Røde Fane

Navn:

Adresse:

Postnr./sted:

Slippen sendes til Røde Fane, Boks 6875 St.Olavsplass, 0130 Oslo 1

(Hvis du ikke vil klippe i bladet, skriv bestillinga di på et kort)

Retur:
Røde Fane
Boks 83, Bryn,
0611 Oslo 6

